ŠIAURĖS ATĖNAI

2010 m. birželio 11 d. Nr. 22 (992) ISSN 1392-7760 Kaina 1,90 Lt

„Žydrasis Dunojus“ žemėje ir danguje — p. 2

Pradedančiųjų poezija — p. 6, 7

Dienoraštis pagal Virginią Woolf — p. 9

Aistės Kisarauskaitės novelės — p. 12

Madlena ir aš

DAINA OPOLSKAITĖ

Garbės žodis, viskas buvo labai pažįstama. Tą moterį jau buvau tikrai kažkur mačiusi. Jos švelnius veido bruožus, plonus šilkinius antakius ir perregimą dramblio kaulo spalvos odą, kuriai suvienodinti ji ieškodavo šviesiausio kreminės pudros atspalvio. Dar – jos tualetinio vandens aromatas, dvelkiantis magnolijomis ir santalu. Pamėgtas retro drabužių stilius su daugybe nėrinių, prašmatniomis apykaklaitėmis ir plačiais mezginių sijonais.

Gal mudvi susitikome kokiame nors džiazo ar klasikinės muzikos koncerte ir, atsitiktinai susėdusios viena šalia kitos, visą laiką lietėmės pečiais, alkūnėmis ir šonais. Gal netikėtai susidūrėme ankštoje antikvarinių dirbinių parduotuvėlėje centrinėje gatvėje ir abi sutartinai palinkome prie to paties porcelianinio arbatos servizo, išpiešto grakščiomis siauraakėmis japonėmis raudonais kimono. Galbūt net skridome vienu reisu grįždamos iš egzotiškojo Kaprio ir atsitiktinai nusišypsojome viena kitai eilėje prie bagažo. Ko gero, ir ten, ir ten, ir ten. Mudvi nuolat buvome kažkur netoli viena kitos. Pernelyg arti. Žvelgdama į ją galėjau iš anksto lengvai atspėti visus jos judesius, tarytum jie būtų slypėję mano pačios raumenyse ir centrinės nervų sistemos ląstelėse. Kaip ji ilgais pirštais pasitaiso plaukus, kaip sučiaupia lūpas, kaip linguoja jos klubai einant gatve ir kaip atsainiai nusižiovauja pabarbendama pirštais į pravertas lūpas. Lyg pati tai daryčiau.

Dabar ji skubriai eina į užmiesčio mikrorajoną, vos spėju jai iš paskos. Žingsniai smulkiai kalena šaligatvio plyteles, nežinau, tai mano ar jos žingsniai. Jie susilieja vieni su kitais – jos su mano ar mano su jos – mudvi žengiame greitai ir darniai, koja kojon kaip vienas žmogus. Ji eina aiškiai skubėdama, nesidairydama į šalis, netgi šiek tiek nerimaudama, ir aš stengiuosi neatsilikti. Bijau pamesti ją iš akių. Žiūriu jai į viršugalvį, tankius kaštoninius plaukus, jų kas žingsnį sudrebančias sruogas, ir man atrodo, kad tai nuo kiekvieno žingsnio juda mano pačios plaukai, kad pirštų galais jaučiu jų švelnumą. Saulė šviečia mums tiesiai į akis, kylant į kalną ji staiga išsiplėšia iš tankių pakelės krūmokšnių blakstienų kaip didžiulis visa regintis vyzdys, tačiau moteris užsidėjusi juodus akinius, ir pro tamsų stiklą matau, kaip klastingas saulės vyzdys siaurėja ir susitraukęs iki taško skaudžiai sminga į akis, kaip juda sunkūs drabužių šešėliai ir kokia balta rankų oda. Vienoje rankoje ji nešasi medžiaginį krepšį tvirtomis rankenomis, krepšyje naujausi laikraščiai, pora knygų ir keletas krepšelių aromatingos arbatos, kitą laiko įkišusi į palto kišenę ir drėgname šiltame delne jaučiu glamžomą vienkartinį mikroautobuso bilietą. Prisimenu: autobuso vairuotojas, padavęs jį, staiga pasisuko ir ant jo rankos aukščiau riešo išniro ryški tamsiai mėlynų raidžių tatuiruotė: *Liucia*. Moteris tą akimirką taip pat ją pastebėjo, jos žvilgsnis staiga stabtelėjo ant odos, ji kažką trumpai pagalvojo, tačiau, aišku, niekaip negalėjo žinoti, kad tai mano vardas.

Mudvi pasukame į kairę, šaligatvis staiga pasibaigia sulig pirmu žingsniu ir kojos pajunta minkštą dirvožemį. Keliukas dar ne visai sumintas, juo čia nedaug kas vaikšto, visi lieka mieste, apačioje, o čia iš po sausų lapų jau žiūri žibuoklės ir vakarais gali matyti šokinėjančias voveraites. Moteris kopia šlaitu, keliukas kyla aukštyn ir veda į kalvelę, nuo kurios atsiveria netikėtas reginys. Jai greičiausiai jis yra įprastas, kasdienis, spėju, ji čia gyvena, tačiau man, atsidūrusiai čia pirmą kartą, truputį nejauku. Balto akmens tvora su gipsinėmis liūtų galvomis ir juodo metalo vartai, kurių velkė atšoka pati, vos moteris paliečia pirštu pilką mygtuką. Jie atsidaro, mudvi įeiname ir aš nedrąsiai nuseku jai iš paskos akmenimis grįstu takeliu. Kairėje pusėje plyti baseinas, turėtų būti neįtikėtinai gražu, kai jame vasarą pražys raudonos, geltonos ir baltos vandens lelijos. Moteris nelaukia manęs, ji užkopia verandos laipteliais, atidaro duris ir žengia vidun.

Jaučiuosi truputį sutrikusi ir man tikrai nejauku, nes pirmą kartą esu šiuose namuose, vaikštau jų grindimis, žvalgausi į natiurmortus ir neatpažįstamus mitinius peizažus sendinto žalvario rėmuose. Moteris kažkur dingsta, nesuspėju pasekti, kur ji, todėl lėtai lipu laiptais į antrą aukštą pirštais braukdama per slidžius ąžuolinius turėklus ir užkopusi stabteliu ties paskutine pakopa.

Šiame aukšte net trys kambariai, vieno iš jų durys plačiai atvertos, jame fotelyje sėdi įsitaisęs vyras ir skaito laikraštį. Jis brandaus vidutinio amžiaus, jei galima taip pasakyti, jau švytinčiu viršugalviu ir nuslinkusiu link pakaušio plaukų vainiku, plono stiklo akiniai ant nosies gaudo nuo lango veidrodinius saulės zuikučius. Atrodo inteligentiškas ir respektabilus, ko gero, vertinantis gerus daiktus, nes šalia laikraščio ant stalo guli natūralios odos piniginė, juodas akinių dėklas, ąžuolinė dėžutė cigarams ir smulkiai inkrustuotos marškinių sąsagos.

Henri Matisse. Aktas profiliu šezlonge. 1906

– Madlena? – staiga sako jis tarytum laikraščiui, o gal man, bet tai ne mano vardas, ne į mane jis kreipiasi, todėl tyliu ir laukiu, nežinodama, sakyti ką nors ar ne.

Girdžiu, kaip moteris jau kopia laiptais man už nugaros, kiekvienas jos žingsnis lengvai atsimuša mano stuburo slanksteliuose, nuaidi gyslomis, o gal tai padažnėjęs jos širdies plakimas, jos tvinksnių sąskambiai aidi mano kūne.

– Aš čia, – sako ji krėsle sėdinčiam vyrui. – Man pasirodė, kad kvietei.

– Keista, o man pasirodė, kad tu stovi šalia ir žiūri į mane.

– Na ką tu, Eduardai. Aš ką tik parėjau. Einu nuplausiu vynuogių, gerai?

– Gerai.

Madlena, jos vardas Madlena, apsisuka ir ima lipti laiptais žemyn, aš lipu jai iš paskos, nes neturiu ką veikti viršuje su tuo pagyvenusiu vyru. Virtuvėje Madlena atsuka vandens čiaupą, savo plonais pirštais ima iš krepšelio vynuoges ir kiša po vandens srove. Vanduo tyška, aš žiūriu, kaip ji nuskina vieną vynuogę, išplėšia jos kotelį su žalia mėsa, įsideda į burną, girdžiu, kaip trakšteli tarp dantų kieta odelė ir burnoje pasilieja saldus nektaras. Ji nieko negirdi ir nemato, kramtydama vynuogę žiūri pro langą į geltonus šiukšlių konteinerius kieme prie tvoros. Juos išveža reguliariai, kas dvi savaitės, tačiau ji nuolat nerimauja matydama žmones, imančius ir abejingai verčiančius viską į didžiulę mašiną, niekaip neatsikratydama įkyrios minties, kad netenka kažko svarbaus, per klaidą neišsaugoto, klausdama atminties, ar neapdairiai nepaliko kažko, ko vėliau tektų gailėti.

– Jau laikas, aš eisiu... – vyras prisiartinęs tvirtai suspaudžia jai alkūnę.

Dabar pamatau, kad jis kresnas, gerokai nudribusiais skruostais, netgi senesnis, nei pasirodė iš pirmo žvilgsnio. Inkrustuotos sąsagos, kurias mačiau ant stalelio, tvarkingai laiko sukandusios marškinių rankogalius. Tankus antakių lankas slepia mažutes pilkas akis. Juodu keistai atrodo stovėdami vienas greta kito. Jis ir Madlena. Aš žiūriu į juos ir stebiuosi. Negaliu liautis klaususi savęs, kas juos sieja. Nejaugi juodu dviese gyvena šiuose namuose ir kasvakar nusimetusi drabužius ir išėjusi iš vonios, prisodrintos magnolijų ir medaus, Madlena priglaudžia savo drėgną, kvapnų ir švelnų it žiedas kūną prie šios sausos, rupios ir sudiržusios odos? Negaliu tuo niekaip patikėti. Negaliu to įsivaizduoti. Spėlioju, kiek Madlenai galėtų būti metų. Ji nebepanaši į paauglės sudėjimo mergaičiukę, naivią ir nepatyrusią, kurią jaudina viskas, kas nauja, ir kuri kupina neaiškios gyvenimo baimės. Tačiau Madlena jauna, vis dar jauna, jos graži tiesi nosis, gaivios lūpos, veido oda švelnaus persikų atspalvio. Ji puikios figūros – grakštus kaklas, apvalios šlaunys ir viliojanti krūtinė. Ji mėgsta segėti sijonus ir avėti aukštakulnius su plonais dirželiais ties kulkšnimis. Kažkodėl pagalvoju, kad norėčiau pamatyti ją šokančią. Taip, Madlena tikrai graži. Be to, ji jau galėtų turėti vaikų.

Eduardas paglosto Madlenai ranką, paskui pirštų galais jos plaukus ir skruostą ir sako:

– Būk gera, pailsėk, man tikrai neramu. Prigultum.

– Na ką tu. Nereikia šitaip. Jaučiuosi gerai.

– A! Rytoj parvažiuos Nikodemas. Žadėjo užsukti prieš išskrisdamas į Romą verslo reikalais, bet aš tikiuosi išpešti iš to kipšo bent savaitę, ką? Ir tu nebebūsi tokia vieniša, ką?

Jis patapšnoja jai per petį ir išeina. Neskubėdamas uždaro lauko duris ir pedantiškai lėtai nulipa laiptais, skrupulingai pasilaikydamas turėklų, kad netyčia nepakryptų koja. Jo gyvenime nėra jokių netikėtumų, jis paprastas ir gerai apgalvotas, pavydėtinai tvarkinga struktūra, susidedanti iš daugybės rytojų, bet niekada iš šiandien. Nuo to visiems turėtų būti tik ramiau, jai, Madlenai, taip pat. Gerbtinas, tiesiog pasigėrėtinas aukojimasis, atsidavimas, tiktai toks gyvenimas panašus į nuolatinę nejautrą – esi apsaugotas nuo skausmo, bet gyvas nesijauti. Tingiai suklaksi automobilio signalizacija, mudvi stovime prie lango ir matome, kaip Eduardas sėdasi ant prabangia balta oda apmuštos sėdynės, pasideda šalimais sunkų portfelį, pokšteli dureles, santūriai šypsodamasis kilsteli Madlenai pirštų galus ir išsuka iš kiemo.

Aš nežinau, kas tas Nikodemas, pirmąkart apie jį girdžiu, tačiau tas vardas, atrodo, pavojingas, jis veikia kaip karšta žarija. Matau, kaip jis uždega Madlenos vyzdžius, ir man kažkodėl taip pat ima trūkti oro. Jaudinuosi kartu su ja, nors pati nežinau ko. Jis atvažiuos rytoj, tik rytoj, tačiau jie, ko gero, pažįstami, yra susitikę ir anksčiau, kitaip dabar Madlena virpančiais pirštais nespaustų sau prie lūpų tos stiklinės su vandeniu, negalėdama nuryti nė gurkšnio, ir vanduo nejuntamai nesidriektų jos lūpų kampučiais. Mudvi jaudinamės, stiprus ir gniaužiantis Madlenos jausmas organiškai persiduoda man, nors aš ir nepažįstu jokio Nikodemo, nesu jo net akyse mačiusi. Kaip gyva neprisimenu nieko tokiu vardu.

Naktį Madlena miega prastai, prabunda bent tris kartus, išsibudinu ir aš, nes neįmanoma nejausti, kad ji nemiega. Madlena kurį laiką nejudėdama guli lovoje klausydamasi garsiai tamsoje tiksinčio laikrodžio, spėliodama, kiek valandų, aš laukiu, kada ji vėl užsnūs, tačiau jai nepavyksta.

Nukelta į p. 3

Shopping, fucking and communicating

Kažkurį savaitgalį netyčia pataikiau į šventę Vingio parke; vyko, regis, Žalgirio mūšio minėjimas, inscenizacija, parodomoji kariuomenės programa. Lyg pats likimas būtų paėmęs už pakarpos ir atplėšęs nuo kompiuterio ekrano; privertęs pamatyti, kad toks reiškinys kaip „šventė“ egzistuoja ne vien gadameriška, bet dar ir pašaipia postmodernistine prasme. Likau nustebinta visuomeninės pažangos lyčių lygybės srityje – mergaitėms tame edukaciniame projekte leista kautis kalavijais. Neseniai dar buvau susapnavusi: jeigu planetoje egzistuotų matriarchatas, architektūroje dominuotų ne visokie dangoraižiai, o duobės. Bet tiek to tas lyčių dramas. Po atviru dangumi stovėjo išrikiuotos kamufliažinės mašinytės, didelių berniukų žaisliukai. Pririšti prie medžių, žemę kanopomis kapstė dailūs raitosios policijos žirgai: bene prašmatniausia, ką turime. Jeigu būčiau nusikaltėlė, vien jau raito policininko vaizdas mane sudrausmintų labiau nei motociklo ar automobilio. Kareiviai vaišino grikių koše ir arbata. O per garsiakalbį kalbėjo maždaug taip: šiame nuostabiame parke, kuris neabejotinai yra gražiausias pasau... Europoje, pasigėrėkime pagaliau savimi – štai ko mes pasiekėme nuo 1410-ųjų. (Šiuo atveju man baisiai įdomūs įvairūs patriotiniai stereotipai, stiprinantys ne „tautos dvasią“, o nepakančias nacistines nuotaikas.) Pagal „Žydrąjį Dunojų“ iš malūnsparnių buvo šokama su parašiutais. Kažkodėl pagalvojau, kad desantininkas Parulskis, susiklosčius panašioms aplinkybėms, pagal tokią buržuazinę muziką su parašiutu tikrai nebūtų šokęs. Nors net ir Kubricko „Kosminėje odisėjoje“ šio valso ritmai, matyt, tyčiojasi iš Visatos begalybės.

Prisižoliavau dilgėlių salotoms ir sriubai, pasivažinėjau elektrinėmis atrakcionų mašinytėmis. Per tą laiką bičiulė piešė eskizus: savaip jai pavydėjau. Eskizuodama pasakojo, kaip pirmąkart nuėjo į kursus Dailės akademijos auditorijoje, o ten du jauni tapytojai didelėse drobėse falus bepiešią. Na, ji apsimetė nesutrikusi, ramiai sau atsistojo greta, mintyse vis dėlto nesuprasdama, kodėl šios rūšies išsilaisvinimo praktika įvyksta ne penkioliktaisiais gyvenimo metais. Privalau paliudyti – kai prieš dešimtmetį nueidavau į peržiūras akademijoj, regėdavau tą patį. Genitalijos daugelio studentų paveiksluose buvo suprantamos kaip maištas, protestas prieš akademizmus, dvasingą drobių turinį ir t. t. O profesūra tikriausiai galvojo – ak, ir vėl tokia neoriginali karta... Čia svarbu, žinoma, kaip kiekvienas suprantame „išsilaisvinimą“ – tiesmukai nihilistiškai ar grūtiškai pompastiškai (taip supranta ir naujojo šedevro „Laisvės kelias“ autorius). Svarbu nesusipainioti, tiksliai žinoti, kuris kičas arčiau širdies.

Prisipažinsiu, reguliariai užsuku į prekybos centrų „parodas“, jeigu jas taip galima pavadinti – paprastai būna kokia nors net kritikos neverta reklamos fotografija, iš kurios tiesiog tyliai šaipaisi. Prekybos centruose vis dar jaučiuosi laimingiausia, mat vartodama susitapatinu su *kitais*. „Panoramoje“ pastaruoju metu nustebino bato istorijos ekspozicija: kažkokia italų firma susigalvojo išstatyti ne vien savo avangardą, bet ir visų epochų bato pavyzdžius, pradedant Senovės Egiptu, tęsiant romėnais, Renesansu, baroku ir t. t. Į dienos šviesą ištrauktas net F. Fellini eskizas filmui „Džindžer ir Fredas“, kuriame svarbiausia detalė, aišku, aukšti kulnai, o šalia visų A. Warholo profesinių niuansų akcentuojamas mažai kam žinomas „avalynės dizaineris“. Paroda itin aktuali, kai iš principo norisi nešioti ne tame pačiame prekybos centre peršamus kroksus, o rankų darbo medines klumpes su ekologiška gintarėlių inkrustacija. Gal vertėtų nueiti ir į „Moters laiką“ Nacionalinėj dailės galerijoj, bet kad Laima Kreivytė viską įdėjo „Facebooke“. Nemėgstu teminių parodų, vengiu į jas vaikščioti. Tiesą sakant, taip suklasifikuotas menas apskritai atbaido nuo žiūrėjimo; kur kas maloniau jį atrasti ir atpažinti tikrajame kontekste. „Facebooką“ tyrinėjau dešimt mėnesių; iš pradžių tik norėjau suprasti, ką aukštojoje matematikoje reiškia begalybė, paskui išmokau gyventi virtualiai. O tai yra vidinis gyvenimas, kuriam nereikia daug materialinių išteklių. Stengiesi turėti kuo mažiau reikalų su gyvais žmonėmis ir tai sukelia nemažai vien sociofobams suvokiamo džiaugsmo. Dabar jis man jau vėl nebeįdomus, imsiuos ko nors kito; gal drožinėsiu klumpes.

Per pietus sėdžiu „Čili kaime“ ir skaitau bendraamžių eilėraščius, kuriuose atpažįstu jų biografijas. Štai Indrė Valantinaitė „Šiaurės Atėnuose“: užuomina į keliavimą laiku. Kijevas, didelis pirmokės *bantas*, išblukusios tarybinių ledų emblemos, geltonas giros vagonėlis. Mąstau apie tai, kad Lietuva lyg kokius tarakonus išsinaikino sovietinius ženklus, tačiau atsirado kitų reprezentacijų. Vokiečių turistai fotografuoja interjerą – jiems, matyt, atrodo, kad tai mūsų autentika. Suguža lenkai, kai kurie net prisėda prie mano stalo: nutaria laukti, kol atsiras vietos ir jiems. Iš virtuvės (ar biuro) išlenda kažkokia, matyt, šios maitinimo įstaigos viršininkė, ima rėkti ant ir taip bėgiojančių padavėjų, stumdyti kėdes, neva organizuoti maksimalias paslaugas ekstremaliu atveju. Koktu tokioj vergvaldiškoj aplinkoj sėdėt, juolab kad girdi, kaip ji koneveikia savo pavaldinius. Jai turbūt atrodo, kad klientai be galo žavisi šiuo kapitalistiniu principu: uju savuosius dėl jūsų patogumo, t. y. suteikiu jums malonumą dalyvauti silpnesniojo pažeminime, nors iš tikrųjų man tereikia išlupti iš jūsų pinigus. Įrašytume atsiliepimą į „Pasiūlymų ir pageidavimų knygą“, bet argi buožės moka skaityti. Analogiškoj firmoj jau esu kartą gyvenime dirbusi: „Pegase“. Labai patiko, daug visko išmokau.

Nuo to laiko daugelio leidyklų vengte vengiu, bet „Almos litteros“ – bene labiausiai. Tarkime, atsidarai jų tinklalapį, norėdama sužinoti leidybos naujienas. Į akis drebia šūkį, tokį beveik sovietinių paradų: „Laimėkite knygą, kuri pakeis Jūsų gyvenimą!“ (Čia apie kažkokias „pozityvaus mąstymo“ brošiūras.) Už tokią knygos redukciją juos tik iššaudyt visus per knygų mugę – žaisliniu vandens automatu. Dieve, kad galėčiau internete išsipirkti reklaminių sklypų – šalia nuolatinės leidėjų rinkodaros demagogijos primygtinai kartočiau, kad jokia knyga, joks žmogus, jokie dievai ir jokios žvaigždės nepakeis mano gyvenimo – jį pakeisti galiu tik aš pati. Tegu būna demokratinėje aplinkoje knygų ir banalių, ir lėkštų, ir kokių tik nori, bet kai žmogui įbrukama stebuklinga ir „pakeisianti jo gyvenimą“, tai Pavlovo dėsniai byloja, kad nuo bet kokio kito skaitinio, turinčio knygos statusą, jis bėgs it nuplikytas, nes suvoks jį kaip apgavystę.

Apie bibliotekas taip pat galėtume pasikalbėti: knygų paieškos sistemą jose uoste užuodžiu. Pvz., nueini Mickevičiun (apie jį, beje, norėčiau kalbėti tik gera, mat bibliotekininkės ten, kaip ir senosios kartos lituanistės, yra tiesiog žodžio karės, sunkiosios pėstininkės) pasiimti Bachelard'o – prie literatūros teoretikų net neini, kažkodėl neabejodama, kad rasi jį filosofijos lentynoje. Ir ką jūs manot – jis iš tikrųjų manęs ramiai laukia skyrelyje „Filosofinės dvasinio gyvenimo problemos“, greta knygos „Kaip tapti ragana“. Vienintelis, niekieno nepaimtas, nepažemintas vulgarios kaimynystės. Abejingas komunikacijai.

Ir kai važiuodama vienuoliktuoju autobusu ties barokine Misionierių bažnyčia pakeliu galvą – jos architektūrinės garbanos, kitaip sakant, nėriniai arba pasijonių sluoksniai, pro autobuso langą itin netikėtai pamatomi iš apačios, kelia kažkokį susigėdimą ir turbūt jutiminį pasitenkinimą. Kai po mirties įleis (?) į dangų, ten turės skambėti Strausso muzika, vykti Vienos pokylio stiliaus maskaradas, lankstytis liokajai, į rankas šampaną brukti tarnai. Kitokiu dangum labai abejoju.

GIEDRĖ KAZLAUSKAITĖ

Visi laiškai – žirafos

Kadras iš Jeano-Luco Godard'o filmo „Išprotėjęs Pjero“ (1965)

Labas, Bairone,

jauskis kaip namie – vynuogės sumestos į vonią, gulk ten ir valgyk, arbata suberta į kišenę švarko, kuris pakabintas virtuvėje ant kėdės jau visi metai, miltai batuose, irgi jau visi metai. Miltai batuose, arbata kišenėje dėl to, kad negalėjau rasti nė vieno indo, kuriuo galėčiau pasitikėti ir supilt miltus, arbatą. Jei kam nors paskolinčiau savo namus, turėčiau parašyti daugybę instrukcijų, nuo kurio galo reikia pradėti gyventi gyvenimą, nes be instrukcijų čia būsi pasimetęs.

Seniau į svečius galėjo ateiti kad ir visa Lietuva, dabar ne, nes ateidavo visokių reiverių ir sakydavo: „Ar taip gyvena normalūs žmonės? Ne. Ar taip kalba normalūs žmonės? Ne. Ar taip elgiasi normalūs žmonės? Ne.“ Arba ateidavo visokių psichologijos studentų ir tada: „Sakyk, ar kartais neskaitei Freudo? Kitaip tariant, ar ne tu... ar tavo vaikystėje...“

Matai, atkentėjau už viską, ką esu padariusi, atkentėjau ne tik už save, bet dar ir už savo draugą, kuris buvo apvertęs stalą itin įtartinais daiktais, turbūt ant stalo tada galėjai rasti atsakymą į bet kurį savo gyvenimo klausimą. Pavargau nuo pernelyg konkrečių, aiškių žmonių ir pernelyg konkrečių, aiškių daiktų. Aš žinau, kaip žmonės panaudoja tam tikrus daiktus, žinau, kur dedamas vienas ar kitas daiktas, bet aš noriu žaisti jais, jų šešėliais – štai ko dabar noriu – žaisti jais ir surasti kuo įdomesnių žaidimo būdų. Daiktai priklauso tam tikram gyvenimo laikotarpiui ir kasdien noriu gebėti pajusti šiuos daiktus.

Aš dažnai sutinku žmonių, kurie jaučia pareigą padėti man susikurti tikresnį pasaulio vaizdą. Gerai prisimenu, kaip stoviu tarp žmonių, kokios gražios galėtų būti tų žmonių dantų mozaikos, jomis turėtų būti išklotos mano sienos. Jie man pasakoja, kaip gyvena žmonės, iš tų žmonių man labiausiai patinka *slyvakvė*, aš.

Kartais ką nors skaitant tau būna apmaudu, kad nespėjai pats to parašyti, skaitant ką nors man būna džiugu – ačiū dievui, tai jau parašyta ir man nereikės to rašyti, nes kai kurios knygos tiesiog privalo būti parašytos ir man tik geriau, kad kuo daugiau tokių knygų jau parašyta. Tokių knygų, kurias bus būtina parašyti, visada atsiras. Tokias išvadas darau todėl, kad aš jau aštuoniolika metų moku skaityti.

Tu pats man sakei, kad reikia nuolat perrašinėti tekstus, ir šitą sakinį turbūt turėčiau perrašyti dar dvidešimt aštuonis kartus, ir visą šitą tekstą reikėtų perrašyti tiek pat kartų. Jeigu apmaudu, kad nespėjai parašyti „Lolitos“, perrašyk ją, nes galvoj vis tiek visi perrašinėja, ir būsi parašęs geresnę „Lolitą“ už Naboková. Salvadoras Dalí mėgo *peršokti*, *peršoko* čarlstoną, o žmonės žiūrėjo ir sakė, kad Dalí atrodo kur kas geriau už Charlie Chapliną. Sėkmė priklauso nuo to, kaip sugebėsi transformuoti čarlstoną ar „Lolitą“.

Tu mėgsti kiną, bet tau sunku jame gyventi, o aš visada džiaugiuosi, kaip žiūrėdama kokį filmą taip gebu nuo savęs atsitolinti. Jei po filmo kas prakalba apie kokius savo gyvenimo reikalus, pvz., kėdes, rėmus, reaguoju labai aistringai: „Nenoriu to girdėti, kaip galima kalbėti tokias nesąmones girdint didingoms uoloms, ant kurių tupi papūga ir dar mėtosi Joyce'o knygos?“ Ir tada: „Kokioms uoloms?“ O tada: „Godard'o uoloms ir Godard'o papūgai.“ O galiausiai: „Mes dabar žiūrėjome ne Godard'ą.“ Na ir kas, kada ką žiūrėjom, aš dar ilgai vaikštau tomis gatvėmis ir visada per raudoną šviesą, rizikingai, todėl kai kurie filmai man vėluoja, o kai kurie skuba, bet jie visada labai triukšmingai atskamba manyje. Tai vienas iš nepatogumų žiūrint filmus ir gyvenant su manimi, nes filmų aš nežiūriu, aš veikiu su jais. Kino teatre „Pasaka“ po filmo dalis žmonių kalbėjo apie tai, ką jie veiks toliau, kaip dabar eis į parduotuvę ir kažką pirks, nors ką tik buvo skaitomos Johno Keatso eilės, ką tik jo mylimoji sprogo kaip vandens vamzdis. Dėl Keatso meilės, kaip galima kalbėti tokias nesąmones girdint Keatsui, gulinčiam medy?! Gal kada nors visi filmai, knygos imsis prieš mus keršto ir mes kadras po kadro neišprotėsim.

Kaip aš tai ir parašiau, aš tokiais sakiniais niekada negalvojau? Gal aš tapau protingesnė. Vakar žiūrėjau Alaino Resnais „Praėjusiais metais Marienbade“, buvome du žiūrėtojai, mano draugas net atrodyti ne taip bijojo ir viskas, ką jis tepasakė po filmo: „Gal nieko nesakysiu girdint tokiems didingiems Marienbado veidrodžiams, koridoriams ir statuloms.“ Aš nesu maloninga, galvojantys žmonės, visokie kafkos, dostojevskiai, atsirėmę į sienas, nėra maloningi, nes galvojantys. Bet visiškai neįtariu, kodėl nemaloninga aš, nieko aš negalvoju ir į nieką nesiramstau, čia ir užtylu. Tu neretai liaujiesi skaitęs kaip tik toje vietoje, kur turėtų *viskas paaiškėti*, aš nustoju čia rašyti, nes ir turėtų *viskas paaiškėti*. Liautis galvoti nereikia, aš ir negalvojau.

Akvilė Žilionytė

Madlena ir aš

Atkelta iš p. 1

Ji keliasi, susisiaučia chalatą ir atsargiai, kad nepažadintų Eduardo, basa nulipa laiptais žemyn į virtuvę. Ten įsidrąsina uždegti šviesą ir atsisėda ant kėdės prie palangės. Jos basos kojos glosto šaltas virtuvės grindų plyteles, jų paviršius primena baltus sūraus vandens nugludintus akmenėlius, kokių pilnos tolimų jūrų pakrantės, jų tobulą apvalumą kaip neįtikėtiną netikrą gyvenimą akimirksniu gali pajusti glausdamas prie odos. Tačiau čia nėra jūros, čia nedaug akmenų, o ir tie patys tokie neišvaizdūs ir aštriabriauniai, nejučia jais šlykštiesi ir tik paspiri koja, jei pasitaiko kur ant tako. Čia tik pilka žemė, prikritusi pūvančių pernykščių lapų, tik vėlyvas pavasaris, neskleidžiantis jokio kvapo, ir ilgos tamsios naktys, tokios ilgos, kad negali tiek miegoti. Madlena kaip užburta žiūri į kriaukleles, išdėliotas gėlių vazonuose ant palangės, užsimiršusi glosto jų žvilgančias kupreles, čiuopia pirštais slidžias jų ertmes ir jaučia delnuose srūvant baltą švelnų smėlį, tokį švelnų kaip išmylėto kūno oda, kurioje nelieka nė vieno, net paties mažiausio, nepalytėto lopinėlio. Oda slysta pirštais kaip šilkas, kūnas gaudžia, kaip gaudžia vandens glamonėjamos kriauklės, garsas tylus, bet aiškus, jis eina giliai iš vidaus, iš pačios kūno ertmės, tereikia įsiklausyti. Iš jo sklinda daina, pati tikriausia muzika, kūnas dainuoja.

– Kas tau? Nemiegi? Gal negera?

Madlena meta žemėtas kriaukleles, valosi pirštus. Eduardas prisiartinęs suima juos savo didele šilta sauja ir nudelbęs akis žiūri į jos sueižėjusio nagų lako saleles. Storuose jo sprando raukiniuose šešėliuojasi lempos šviesa.

– Nieko, nieko, man... – atsipeikėja Madlena. – Keista kažkaip, žinai... Reikia priprasti... Galvoju, kaip bus, kaip gyvensim...

– Nereikia galvoti, negalvok, – prašo jis ir atsargiai paglosto jai plaukus. – Gyvensim labai gerai. Labai gerai... Tu visa sušalusi, einam į lovą.

Jo mažutėse pilkose akyse skleidžiasi pati tikriausia šiluma, jis apglėbia Madleną per liemenį ir vedasi ją, jie abu pamažu kopia laiptais. Madlena primena baikščią stirnaitę ir mane ima erzinti jos keista melancholija, kažkoks apčiuopiamas neryžtingumas ir tie nesuprantami žvilgsniai. Kol ji įsitaiso lovoje, o Eduardas apklosto jai kojas ir nueina užplikyti arbatos, aš žiūriu jai tiesiai į akis ir svarstau, ar ji laiminga gyvendama šiuose namuose. Ji laiko patogiai padėjusi galvą ant lovos atkaltės ir žvelgia tiesiai prieš save į paveikslą ant sienos, kuriame nutapytos pamiškėje besiganančios stirnos. Aš nepalieku jos ramybėje, tačiau Madlenos akys man nieko nesako, nieko neišduoda, jose aš matau tik jūrą, žalsvai mėlyną vandenį, besiritančias bangas ir vėsius baltus purslus, aptaškančius kojas. Girdžiu juoką, juokiasi dviese, aiškiai išsiskiria du balsai. Eduardas grįžta su arbata, Madlena pasikelia lovoje, išsiblaškiusi ima puodelį ir atsargiai siurbčioja. Siauros japonės akys perveria mane kiaurai.

Naktis keista ir nerami, todėl miegu ilgai, beveik iki pietų. Pabundu gana vėlai. Madlena seniai atsikėlusi, vaikščioja po namus nervingai dėliodama visokiausias vazeles, žvakes, lėkšteles ir servetėles, niekaip nerasdama joms tinkamos vietos. Eduardo nėra, namus skandina visiška tyla, tokia sunki tyla, kokia būna tik jūros dugne pačiuose tamsiausiuose vandenyse – ten joks garsas nepajėgus jos suardyti. Rodos, jei Madlena tartų nors kokį žodį, iš jos burnos neišsiveržtų nieko, vien neaiškus burbuliavimas ir šniokštimas. Tačiau tai trunka tol, kol ima skalyti lauke pririštas didžiulis vilkšunis ir Madlena nueina atidaryti durų.

Jis įžengia taip, lyg būtų gimęs šiuose namuose. Įėjęs lėtu žingsniu pro duris iš karto aplenkia Madleną ir ilgai stovi nugara į mus abi, žiūrėdamas į laiptus, dairydamasis į lubas ir į visas sienas, tarytum pasitikrindamas atmintyje kiekvieną čia stovintį daiktą ir baldą.

– Sveika, Madlena, – sako po kurio laiko net nežiūrėdamas į ją ir jo balsas nuskamba ramiai ir švelniai – sodrus, gražus savimi pasitikinčio žmogaus balsas. Kaip jis man primena Eduardo balsą!

– Nikodemai, sveikas... Užeik.

Jis atsisuka. Ir tada aš pamatau jį. Pamatau jį! Ir viską suprantu. Akimirksniu suvokiu visą Madlenos nerimą ir išankstinį nervinimąsi, varginančią nemigą ir išsiblaškymą. Nesu daug patyrusi ir tikrai nėra tekę pažinti daug žmonių ar stebėtis keistai susiklosčiusiais likimais, tačiau galėčiau spėti, jog retkarčiais tikriausiai nutinka taip, kad viskas paaiškėja staiga, greičiau nei per sekundę, gal net per tūkstantąją jos dalį. Tikriausiai menkai tesuklysčiau. Apima toks nušvitimas, toks aiškus įsitikinimas, kad pagaliau išvydai tai, ko desperatiškai ieškojai dairydamasi aplink, kamuojama beprotiškos nežinomybės.

Čia jis, Nikodemas. Masyvi kakta, ryškūs žandikauliai ir smakro linija, gilios tamsios akys su kerinčiomis auksinėmis kibirkštėlėmis, išraiškingos formos lūpos. Žiūrėdama į jo veidą iš karto prisimenu vieną nuotrauką, pastatytą svetainėje šalia televizoriaus ir didžiulio veidrodžio, prie kurio Madlena kiekvieną rytą ilgai dažosi ir pro kurį kiekvieną dieną praeina kelias dešimtis kartų. Nuotraukoje vaikinas dėvi kepuraitę nuo saulės ir ant jo veido krenta ilgas šešėlis, tikriausiai dėl to aš taip ir neįsižiūrėjau į jį. Ten tikrai jis, Nikodemas. Ir vardas, kuris jam tinka. Dabar stovėdamas prieš mus abi jis nusikvatoja ir jo burnoje pasirodo baltutėlių dantų juosta. Juokas jausmingas, gilus, išduodantis jo temperamentą. Akimirką man pasivaidena, kad jį girdžiu nebe pirmą kartą, bet tik akimirką, ir jos užtenka, kad vėl prisiminčiau Eduardą. Jų juokas visiškai toks pat. Įdomu, ar pati Madlena nesupainioja? Aš dirsteliu į ją ir išsigąstu: ji atrodo kaip mirusi.

– Nereikia, Madlena. Aš čia gyvenau dešimt metų, o tu mane kvieti užeiti. Kur tėvas?

– Nėra. Tai yra tuoj grįš. Gersi ko nors?

– Gal.

– Arbatos? Kavos? Brendžio?

Jis vėl nusikvatoja. Šįkart dar ypatingiau, laisvai užvertęs galvą į viršų. Ak, Nikodemas!

– Tu nuostabi! Užteks kavos.

Ji eina į virtuvę ir nusisuka į viryklę, tačiau jaučia jo žvilgsnį, įsisiurbusį jai į nugarą. Aš įsitaisau netoliese, kad galėčiau juos abu matyti. Tiesą sakant, man labiau norisi žiūrėti į Nikodemą. Jaučiu, kad Madlena, priešingai, visaip stengiasi nuo jo nusukti akis, o man jis atrodo nuostabus, noriu į jį žiūrėti!

– Tai kaip jūs gyvenat? Matau, kad... Čia tai bent naujiena!

– Viskas gerai, – ji stengiasi apsimesti rami ir susitvardžiusi. – Eduardas daug dirba. Tavo tėvas puikus žmogus. Gyvenimas teka į priekį, kaip matai.

– Matau.

– Aš jaučiuosi tokia laiminga.

– Matau.

Madlena įpila kavos ir aš pastebiu, kaip mėšlungiškai virpčioja jos blauzdų raumenys. Ir vėl jaučiu, kad jos burnoje nėra seilių, ji vėl sausut sausutėlė, o lūpos išdžiūvusios. Tačiau ji įsipila kavos ir net šypsosi.

– Taip, taigi... – Nikodemas ištiesia ranką prie puodelio ir Madlena lyg suparalyžiuota įsižiūri į tamsius plaukelius ant riešo ir aukščiau jo.

Nikodemas, atrodo, tai pastebi, jis nustoja šypsotis ir man kažkodėl pasivaidena, kad štai dabar, dar akimirka ir jis paims Madlenos ranką. Tačiau mano vaizduotė jau kuris laikas aiškiai per daug įsiaudrinusi, taip nutikti tiesiog negali, nes Nikodemas čia atvyko pas Eduardą, jis yra jo tėvas. O Madlena, Madlena...

– A, sūnau... – prieškambaryje kažkas dunksteli, lyg sužvanga raktai. – Na, sveikas gyvas...

– Sveikas, tėve.

Eduardas įeina ir juodu atsistoja vienas priešais kitą.

Madlena pastato dar vieną kėdę, ima dar vieną puodelį.

– Rytoj išskrendu. Atrodo, viskas paprasčiau, nei tikėjomės.

– Na na. Neskubėk. Aš žinau, tu padarysi, kaip reikia, bet laikyk arklius. Prisimeni, ką sakiau: apdairumo. Be apdairumo, sūnau, viskas griūva kaip kortų namelis. Čia taip yra. Paskutinį kartą, kai judu vykot su Madlena, o aš gulėjau dėl savo spaudimo čia kaip senas šuo, judu puikiai susitvarkėt, puikiai.

Eduardas įsikniaubia į puodelį su arbata, mus visus staiga ilgam užklumpa nejauki pauzė ir niekas nežino, ką pasakyti. Madlena jau kuris laikas, kol juodu kalba, išsiblaškiusi žiūri pro langą į raktažolių krūmelius, jos akys įsmeigtos į vieną tašką, jos čia nėra. Eduardas staiga tartum pabunda.

– O dabar... – jis skubiai sučepsi lūpomis ir pastebimai jaudinasi. – Aš tau dar nepasakiau...

– Gali nevargti. Madlena mane pasitiko anksčiau už tave.

– Čia tiesiog stebuklas! Kartais ne viską gali suplanuoti, bet aš džiaugiuosi, labai džiaugiuosi.

– Kaip suprantu, dabar Madlena pasitrauks iš filialo Italijoje, ar... – Nikodemas suspaudžia lūpas į nesuprantamą grimasą ir kažkodėl ieško akimis laikrodžio.

– Taip, taip, tu teisus... – mėšlungiškai trina kaktą Eduardas. – Tikrai, tikrai...

Ir jie ima kalbėtis apie man nesuprantamus dalykus, todėl man nusibosta. Madlenai irgi neįdomu klausytis, bet ji dar turi perversti šūsnis dokumentų, šen bei ten pasirašyti ir atiduoti popierius Nikodemui. Galiausiai ji taria jiems, kad labai pavargo ir eis prigulti, ir aš netgi pajuntu jai dėkingumą. Mudvi lipame laiptais, įsitaisome miegamajame ir tylėdamos mėgaujamės jaukiu kondicionieriaus burzgesiu. Madlena iš tikrųjų greitai užsnūsta parietusi po savimi kojas, o aš klausausi tylaus jos alsavimo ir garsų, sklindančių iš apačios. Eduardas su Nikodemu tebėra virtuvėje, jie abu geros nuotaikos, nes seniai nesimatė, vienas per kitą garsiau kalba ir juokiasi. Atrodo, jie artimi ir tikrai gerai sutaria. Stiprus, vyriškas juokas aidi virtuvėje ir aš akimirksniu sustingstu. Bandau įsiklausyti ir suprasti, katras iš jų juokiasi, nes mane stipriai, kone skausmingai apima pojūtis, kad tą juoką jau esu kažkur girdėjusi, o to garso keliamos bangos it rentgeno spinduliai kažkada ir kažkur sklido mano oda ir kūnu ir dabar tebeglūdi giliai smegenyse. Mane apima paniškas jaudulys, tarytum dabar, šią akimirką, tektų gimti dar kartą, ir aš beveik pasiryžtu žadinti saldžiai miegančią Madleną, kad ji išvaduotų mane iš tos nežinios, ji tai tikrai galėtų pasakyti, katras iš jų juokiasi, tačiau nelauktai apačioje stoja ilga tyla. Mano įtempta klausa beviltiškai ilgai ieško joje nors menkiausio garso, tačiau viskas nutyla, nurimsta ir aš nugrimztu į svaigų sapną.

Kai nubundu, nesuprantu, diena jau ar dar naktis. Ko gero, ankstyvas rytas, dar tik aušta, kokios keturios ar penkios. Jaučiuosi keistai.

Madlena stovi antro aukšto fojė įsikibusi turėklų. Mane apima siaubas, nes ji atrodo taip, lyg ketintų šokti žemyn, nepaisydama nieko. Aš vos galiu kvėpuoti, tačiau kažkokiu stebuklingu būdu prisiartinu prie jos ir taip pat įsitveriu turėklų. Tada įsidrąsinusi pažvelgiu jai į veidą. Ji nežiūri į mane, net nepasuka galvos, ji žiūri žemyn, virpa kietai sukąsti jos žandikauliai ir didžiuliai tamsūs ratilai apie akis sako, kad ji mažai temiegojo ir netgi verkė. Verkė ilgai, kankinama paties tikriausio skausmo, kurio taip ir neišverkė, o aš miegojau ir nieko negirdėjau. Man gaila jos, norėčiau paglostyti jai plaukus, tačiau to nepadarau, tik pažvelgiu ten, kur žiūri ji.

Apačioje koridoriaus fojė stovi Nikodemas ir velkasi striukę, su kuria čia atvyko vakar. Nikodemas nemato mūsų, Madlenos nei manęs. Jis per daug susirūpinęs, štai segasi ant riešo laikrodį, aunasi batus, tyliai ima raktus ir kelioninį lagaminą, bagažą, kurį, skrisdamas į Romą, turės priduoti bagažo skyriuje. Jis išvyksta, išvažiuoja skubiai ir beveik naktį, dar beveik naktis, didžiulis laikrodis laiptų apačioje rodo po trijų dešimt. Jis neketina ko nors žadinti, kad atsisveikintų, nors nepadarė to iš vakaro. Išvyksta neatsisveikinęs net su Eduardu.

Man norisi verkti, aš nekenčiu Nikodemo, taip, šią akimirką jo nekenčiu kaip nieko kito. Nenoriu, kad jis išvažiuotų, visai nenoriu! Man patiko su juo būti, patiko jo akys, jo balsas ir juokas, patiko jis visas. Neabejoju, Madlena jaučia tą patį. Ji atrodo sugniuždyta, jos pirštai paleidžia turėklus ir ji atsisėda čia pat ant žemės, atsišlieja nugara į sieną, ją beveik visą uždengia didžiulė kambarinė palmė, auganti gigantiškame vazone prie miegamojo. Nikodemas net norėdamas dabar kažin ar ją pastebėtų. Ji daugiau nežiūri jo pusėn, nuleidžia akis į grindis, tačiau aš taip negaliu. Aš negaliu!

Neatplėšiu nuo jo akių, o Nikodemas tarsi jausdamas mano žvilgsnį staiga sustoja apačioje, tarytum kažką prisimena ir suraukęs kaktą ima raustis vidinėse savo striukės kišenėse. Ištraukęs išlanksto kažkokį popierių ir permeta akimis. Jo laukia skrydis, jis skuba, tas popierius – tai lėktuvo bilietas. Bilietai skirti žmonėms, kurie keliauja, iškeliauja, kerta žemynus ir salas, visai nesvarbu, tai Italija, Kapris ar kas kita. Ir kaip aš galėjau pamiršti pirmąjį mūsų susitikimą! Mes iš tikrųjų kartu buvome Kapryje! Dabar, šią dievišką akimirką, prisimenu jį taip gerai, lyg tai būtų įvykę vakar! Ne, lyg tai vyktų dabar.

Supūstas prie durų smėlis, sidabriniai jūržolių skeletai ir medūzų drebučiai. Žalios ir juodos alyvuogės, sausas vynas ir kambarinė palmė, kurios lapų pjautuvų šešėliai ant sienos perveria vaikščiojančius žmones. Pro tankius užuolaidų pinučius sklinda tokia pat blausi šviesa kaip dabar, nesuprasi, tai ankstyvas rytas ar vakaras, skleidžiasi švelnus gintaro smilkalų aromatas ir kvepia vanduo, jo kvapo sklidini visi namai ir daiktai, visi indai ir ertmės. Drėgmė sklinda net iš stiklinių šviestuvo ovalų virš galvos, skverbiasi pro visus privertų durų plyšelius ir langines, išsiskleidžia iš kriauklių apvijų gilumos, keletas jų štai guli ant bambukinio prieškambario staliuko, užkopia siaurais laipteliais į antrą aukštą ir drąsiai įžengia į miegamąjį. Šviesaus riešutmedžio lova, čia vienas šalia kito guli vyras ir moteris, jų kūnai nuogi ir drėgni, balti sėdmenų pusrutuliai glaudžiasi kaip didžiuliai švelnūs pakrantės akmenys. Lėkštėje prie lovos – geltoni abrikosai, vienas atkąstas, begėdiškai spindintis prasiskyrusio minkštimo rasa. Staiga moteris sujuda, atmeta ant veido užkritusius plaukus ir aš lengvai atpažįstu Madleną. Ji siekia plonos antklodės, lengvai susisupa ja, ranka perbraukia vyro nugarą ir priglunda lūpomis prie peties. Vyras guli įsikniaubęs veidu į pagalvę, regis, miega, bet ne, pajutęs ranką pasuka galvą ir aš išvystu Nikodemą! Negali būti! Aš užsimerkiu, man pavyksta kažko įsitverti ir klausausi, kaip tyliai sproginėja mano smegenys. Nikodemas, Nikodemas! Tai tikrai jis, štai Madlena jam kažką sako, jos žodžiai tylūs ir švelnūs, ji bučiuoja jam kaktą ir lūpas. O Nikodemas juokiasi ir jo juokas, stiprėjantis kiekvienu savo akordu ir atgarsiu, pamažu sukuria mano odą ir kūną, mano širdį ir kraują, amžiams įglunda į mano smegenis. Tai jis, Nikodemas, ir tai jo juokas...

Aš išsiveržiu į šį pasaulį iš aksominės kaip abrikosas Madlenos kūno ertmės, kada pro nuleistų gimdyklos žaluzių plyšelius žyra blausi sidabriška šviesa. Tai ankstus rytas, gal vakaras, toks pat metas, kokiu ir buvau pradėta.

Eduardas pirmasis paima mane savo stipriom, bet virpančiom iš susijaudinimo rankom ir pakelia aukštyn. Savo vingriu kūneliu pirmą kartą jaučiu svaigią žmogaus delnų šilumą. Paskui imu rėkti, jausdama keistą ir sukrečiantį netikrumą, slaptingą apgaulę, kurios dalis esu pati ir iš kurios negaliu išsivaduoti.

– Tai Liucija, – sako jam Madlena. – Ji bus vardu Liucija, aš taip sugalvojau.

– Ji visai kaip Nikodemas... – sunkiai taria žodžius Eduardas, jo mažutės pilkos akys aptrauktos drėgnos miglos, o sprandas ir kakta tvinksta skaisčiu raudoniu. – Nikodemas, kai gimė... prieš tiek metų... tokia panaši... Stebuklas...

Atsidususi Madlena ima mane iš jo, glaudžia prie krūtinės, užsimerkia ir laiminga šypsosi.

Ak, Nikodemai! Mano broli, mano tėve, Nikodemai.

Apie pažadėtojo rojaus... ugniabuvius

*IMRANO ŠEIMA (III sūra)**

Vardan Alacho maloningojo, gailestingojo!

109 (113). Jie nėr vienodi, – tarp rašto valdytojų yra ištikima bendruomenė: jie skaito Alacho ženklus naktį, atlieka garbinimus.

110 (114). Jie tiki Alachą ir paskutiniąją dieną, įsako tai, kas priimta, ir apsaugo nuo to, kas nepriimta. Jie lenktyniauja tarpusavyje darydami gera; jie – teisuoliai.

111 (115). Kad ir ką bedarytų jie gero, niekad niekas to negalės paneigti. Iš tiesų, Alachas žino dievobaiminguosius!

112 (116). Iš tiesų, tiems, kurie netikėjo, niekuo nepadės jų nuosavybė ir jų vaikai prieš Alachą! Jie – ugniabuviai, jie joje amžinai būva!

Kai pavargsti nuo visokių abstrakčių idealų, oro pilių ir ryžto iš naujo atrasti Šiaurės ašigalį, kai pagaliau pavargsti būti savimi (na taip, įsimylėti Egiptą yra daug poetiškiau nei jame gyventi; gyvenimas jame, sakyčiau, – visiška proza, gal net drama – komedija su tragedijos elementais, o gal ir atvirkščiai), pavargsti stengtis neištirpti be ženklo milijonuose, turbūt nieko nėra protingiau, kaip tik TAI ir padaryti – bent kuriam laikui. Jau vien tam, kad suvoktum, kaip dažnai žmonės, ilgą laiką gyvendami tarp tokių pačių kaip jie, ima atsiduoti vieni kitais, o bet kokį kitą kvapą netrunka prilyginti arklių mėšlo gurvolių skleidžiamam tvaikui. Bet dar keisčiau, kad kaip tik dėl šitos juokingos priežasties pasaulis staiga atsidalija į begalę pasaulių ir kiekvienas jų išgauna keistą malonumą laikydamas save teisesniu už tuos, kurių niekada gyvenime galbūt nė neregėjo. Rytiečių karštam norui vaizdžiai pasakoti apie vakariečių bedieviškumą gali prilygti tik vakariečių užsidegimas vaizdžiai pasakoti apie religinį rytiečių pamišimą; kaip ir musulmonų neišmušamai nuostatai, kad krikščionys yra paklydėliai, gali prilygti tik pastarųjų uolus įsitikinimas, kad anieji – atsimetėliai.

Dėl tokio pasaulio pamišimo ir bjaurasties, kurią žmonės vieni kitiems teikia, kadaise maniau, kad visų labui tiek vieni, tiek kiti geriau stengtųsi neperžengti savo atsidalyto pasaulio ribos, bet dabar tikiu kaip tik atvirkščiai – žmonės privalo sroventi iš vieno pasaulio galo į kitą, nes ne tekantis, bet stovintis vanduo prarūgsta.

Turiu džiaugtis, kad galiu, o kartais kažkiek ir esu priverčiama (nes lygiai taip pat jaučiu nestokojanti to paties bukaprotiško užsispyrimo) pabūti kuo nors kitu – pasimatuoti svetimą (o gal tik man taip atrodo) tapatybę. Sakytum, čia toks nemarus Egipto prakeiksmas: šioje žemėje apsilankiusieji jei ne patys neapsisprendžia dėl tos savo tapatybės – visai kaip dvidešimt trejus metus Egiptą kaip vyras valdžiusi Hačepsuta, tai kiti dėl jų tapatybės tūkstantmečiais suka galvą – visai kaip musulmonai su krikščionimis dėl Jėzaus.

„Ką Egipte, šioje nuo septinto amžiaus Alacho prižiūrimoje žemėje, reiškia būti vietiniu? Turbūt... jei gatvėje su tavimi pasisveikina nepažįstamas vyriškis – laukiamai ištiesti delną, nes niekur kitur taip kaip islamiškoje visuomenėje nevertinamas pasikėsinimo į moters padorumą atpirkimas – jei ne krauju, tai bent gėdos nedarančiu bakšišu, – dėstau bičiuliui musulmonui. – O kiekvienam, kuris nesusituri nuo tavo anatomijos pažinimo, duoti dosniai į nosį, nes niekur kitur labdara nėra taip vertinama kaip islamiškoje visuomenėje.“ – „Taip pat jeigu varlinėjant ant pusmetrio aukščio Kairo šaligatvių tenka suklupti visai negrakščiu reveransu – pasistengti kartu į grindinį barkštelėti ir kakta (tik neduokdie sugalvoti tėkštis taip, kad užpakalio pusmėnuliai išvirstų Mekos kryptimi – už tokį akiplėšiškumą, aplinkiniams padedant, galima patirti ne tik nubrozdintų kelių traumų), ypač jei tuokart tavo ausis pasiekia iš miesto mečečių sklindantis karo pavojaus sirenas primenantis garsas, nes niekur kitur nėra taip vertinamas „čia ir dabar“ pamaldumas kaip islamiškoje visuomenėje“, – atitaria vaipydamasis bičiulis. Patikinu, kad labai keista, jog jo vinklus kaip upė liežuvis nesusipina į mazgą, o jis – kad taip puikiai perpratusi islamiškas subtilybes čia būčiau puiki žmona. „Net neabejoju, nes simuliuodama savo raudonųjų dienų terminu galėčiau nutroškinti klusniai Alacho paliepimu kraujuojančią žmoną šventoje ramybėje paliekantį klestinčio pajėgumo vyrą vien už tai, sakykim, kad jis man rytą neatnešė į lovą arbatos“, – nusišiepiu. „O tai jau kreivos dieviškojo įstatymo interpretacijos“, – sako. „Ar ne kaip tik tuo neretas čionykštis ir užsiima?“ – perklausiu.

Anądien vaikinukas, dirbantis motelyje, kuriame įsikūriau pastarąją savaitę, lyg tarp kitko leido sau leptelėti: „Tu labai panaši į mus.“ Ką reiškia tas „į mus“, nesupratau – į egiptiečius ar musulmonus, panaši kuo – plačiom ryškiaspalvėm rytietiškom sukniom, iš kurių neišlendu, nes tiesiog be proto mėgstu, kai jos plakasi aplink kojas nuo menkiausio vėjo gūsio, ar pati nepastebėjau, kaip mano veido bruožai atsimainė ir supanašėjo su čionykščių? Lipdama iš penkto aukšto laiptais žemyn, nusitraukiau nuo kaklo skarą ir tvirtai susisukau ja galvą. Įdomu, o ką jis dabar pasakytų – kad aš ne tik panaši, bet ir ESU jie? Nežinau, kodėl nedrįstu jam rodytis su hidžabu (ir todėl jį kaskart tenka susivynioti štai taip lipant laiptais, o grįžtant pasistengti išsivynioti kur nors atokesniame skersgatvyje) – gal tiesiog gėdijuosi šitų savo persirenginėjimo beprotybių, gal nenoriu jo įžeisti, nes, šiaip ar taip, žino, kad nesu ta, kuo dabar bandau dėtis, o gal dėl to, kad jis tapo liudytoju fakto, kuriuo aš savaip mėgaujuosi – kad nesu tas perrūgęs vanduo, tačiau kurį kartu jis jau turbūt suvokia kaip tam tikrą savųjų pranašumą – kad neva darausi „panaši į juos“, taigi nenoriu suteikti jam dar daugiau dingsties kvailai įsivaizduoti to, ko nėra.

Pati neabejoju, be kita ko, į hidžabą susukta galva nuo jų skiriuosi dar ir dėl tos priežasties, kad šitai darau ne iš „padorumo“, o tik mažne visai praktiško patogumo – kad vakare nereikėtų galvoje malšinti vapsvų siautimo, kuris sukyla per dieną gatvėje atmušinėjant įkyruolius; beigi dyku bakšišu tukinti kiekvieno godaus delno savininko (kas jau beveik yra kiekvieno užsieniečio pareiga). Nors... gal dėl to kaip tik esu į juos panašesnė? Į juos, turinčius prigimtinę liežuvio ydą – neskirti melo nuo tiesos ir abu juos mylėti pagal aplinkybes?..

Kaip tik tokia susukta galva vieną popietę Salibos gatvėje priešais Salach al Dyno skverą užklydau į nuošalią Amyro Šeicho al Umario mečetę. Kažkodėl jaučiu silpnybę mameliukų statiniams beigi laikams – kada vergai tapo Egipto valdovais. Tai lyg nenuginčijamas įrodymas, kad vieną dieną pasaulis geba žaviai apvirsti aukštyn kojom ir neabejotinas vakarykštis teisuolis šiandien pasirodyti paklydėliu ir atvirkščiai.

Prieduryje tingiai rymantis mečetės prižiūrėtojas akylesnis ir tikslesnis už patį automatiškai susifokusuojantį „Lockheed Martin“ taikiklį – žaibiškai sumojęs, kad esu ne vietinė, pasiūlė keberiotis į mečetės minaretą pasižvalgyti. Sutikau, nors žinojau, kad, be neįmanomo kiekio karvelių teršalo, nieko naujo ten nepamatysiu, o lipau vien tam, kad paskui galėčiau atsiteisti – jo gyvatišką svetingumą apmokėti pajuokiančio dydžio bakšišu. Neklydau, lipant žemyn nuolankus Dievo tarnas jau stovėjo atkištu delnu ir gudriai šypsojosi: „Bakshish for Amir Shaykhu al Umari.“ Originalumas ir lenktas liežuvis mane, žinoma, pribloškė, bet ne tiek, kad pamirščiau patvirtinti, „kokia aš iš tiesų į juos panaši“ – ir tegul džiaugiasi, jog kvailo panašumo prireikė! Iš piniginės iškrapščiau du paskutinius svarus ir išdidžiai ištiesiau savo auką Amyrui Šeichui al Umariui. Mečetės prižiūrėtojas akimirką nuščiuvo lyg Koranu trinktelėtas. „Ten pounds!“ – sušnypštė. Nekaltai vartydama akis atkišau jam piniginę su paskutiniais 25 ir 50 piastrų banknotais. Su visu kruopštumu ir nosimi jis sulindo į piniginės vidurius ir iš ten išgriebė penkiasdešimt piastrų, regis, nė kiek nesisielodamas savo tikėjimo seserį palikti su apgailėtinais dvidešimt penkiais piastrais, už kuriuos net nosies išsišnypšt į ką nenusipirktum.

Taip, tikrovė dažnai apgauna, – guodžiausi spirdamasi į prieangyje numestas šlepetes ir droždama lauk. Nors kažkada rožinio naivumo laikais tikėjau musulmonais ir krikščionimis, dabar – tik nuovokumu tokiems būti.

Randuodami vieni kitus, pasauliai užmigo su mintimi apie pažadėtąjį rojų, lyg pamiršę, kad tik padaryto gero – niekad ir niekas negalės paneigti!

SAUDADA

* *Koranas: literatūrinių prasmių vertimas.* Vertė Sigitas Geda. V.: Kronta, 2008.

Rytas be *allegro*

Buvau apolitiška, gal penkiolika pastarųjų metų – itin apolitiška.

Prieš dvidešimt metų?

Ohoho. Kaip politikavau. Ir dar ankstėliau. Nuo 1988 metų lankiau visus įmanomus ir neįmanomus mitingus, sambūrius, susirinkimus.

Tuomet dalyvauti man buvo svarbu. Ir įdomu. Suvokiau: mano akivaizdoje rašoma Lietuvos istorija.

Jaučiausi laiminga. Buvau laiminga. Kaip nebūsiu – dienraščio ar, kiek vėliau, savaitraščio žurnalistė. Galėjau įamžinti ne tik svarbią datą, bet ir aplinką: kas vyko, kaip vyko.

Alsavau laisve.

Politikos man reikėjo tik tam, kad iš jos išsivaduočiau. Maniau: išsilaisvins Lietuva, ir aš nurimsiu. Pagaliau leisiu sau būti po medžiu, po medžiais, miške; liksiu absoliučiai abejinga prezidentams, ministrams, seimūnams, valdininkams ar dar ten kam nors.

Maniau: tiesiog gyvensiu.

Tai ir gyvenu.

Velniai rautų, vėl reikėtų eiti į mitingą. Reikėjo eiti... Tikrai privalėjau nueiti į tą gėjų eiseną palei Nerį – į vaivorykštės paradą. Su jais ir už juos. Už taiką. Už atvirumą.

Bet juk esu apolitiška, juk esu...

...boba, kuri stovi parduotuvėje prie kasos su daugybe kitų žmonių, o tie žmonės staiga, be jokios priežasties, ima šūkauti, kaip reikėtų vyti lauk iš Lietuvos gėjus pederastus, ir dar visaip kitaip anaip piktai šurmuliuoja, o aš?

Bandau *argumentuoti*, naivuolė. Kvėša.

Bandau šviesti ir aiškinti: pedofilai – tai viena kategorija, gėjai – kita. Ir dar, ir dar, ir dar...

Ar tai aš? Mitingėlyje?

Politikuoju ar moralizuoju?

Ar tai mano šalis? Mano tauta? Mano gentis?

Man sarmata, kad, penketą metų gyvenusi be televizoriaus, dabar jau retsykiais į jį žvilgternu.

Neatlaikiau apolitikos, nepajėgiau atsiriboti, per silpna.

Jūs net neįsivaizduojate, koks svetimas esi pasauliui, jei gyveni be *teliko*. Nebesupranti visokių ten pokštų; nebesuvoki, kas diktuoja kam ir ką.

...o juk ne apie *teliką* jums pasakoti noriu.

Nykūs, neįdomūs tapo mano rytai, kai „Klasikos“ radijas patrumpino savo programą.

Ne „Klasika“ pati save trumpina, gniaužia.

Tai mus, ištikimus klausytojus, menkina tartum jokia, tartum niekam neįsipareigojusi barbariška ranka.

Klausykite, mieli inteligentai, kodėl mes dėl to neprotestuojame, garsiai nešaukiame?

„Klasikos“ radijas, laida „Ryto allegro“ tik nuo 11 valandos? Ir tik vieną trumputėlę valandą? Ir visi esame ramūs?

Ak. Taip.

Jūs – kaip ir aš – mes visi atšokome, išsipilietinome.

Jūs – kaip ir aš – seniausiai nurimote.

Kokia nerami – kad ją kur – mano ryto ramybė.

GINTARĖ ADOMAITYTĖ

SIGITAS GEDA

Dainos, kurių išmokė motina

2007 metai

Spalio 24, trečiadienis

Viena prielaida

Juo daugiau verčiu (arba skaitau) prancūzų poezijos, tuo aiškiau, kad H. Radausko „Fontanas“ (1935) nėr atsiradęs tuščioj vietoj... „Iš troškulio aš mirštu prie šaltinio...“ (F. Villonas) išsivertė tik tautos, neturėjusios fontanų...

P. Verlaine'ui (ar kitiems) tai jau tikrai įprastinis daiktas. Miestų poezijai.

Dar atsimenu, kad A. Ch. pašiepdavo J. G. rinkinio pavadinimą „Hipokrenės šaltinis“, girdi, čia antroji sudurtinio ž. dalis savaime reiškia šaltinį (ukr. *krynica* – gr. *šaltinis*), bet fontanas – tai jau visai kas kita.

Mūsų tradicijoj iki H. Radausko tai tuščias daiktas. Kur buvo fontanai?

Kur žalios statulos
Ir baltos nišos,
Ten vieną vasarą
Mūs meilė rišos...

Iš atminties – Salomėja, prisiminiau tą posmą Vienoje 1992-aisiais...

Bet atmintis kaži kodėl siūlo:

Kur baltos statulos
Ir tamsiai žalios nišos...

Lapkričio 1, ketvirtadienis

Amžinieji šnabždesiai

Ruduo jau atėjo! –
šnabžda vėjas
raudonas už lango.

Raudonas ruduo!
jau atėjo, –
šnabžda vėjas už lango.

Lapkričio 2, penktadienis

Keistenybės

Sapnavau, kad mano šuniukas prijaukino man didelį laukinį vilką, išlaižė jo žaizdas ir abu liko prie Snaigyno.

Lapkričio 3, šeštadienis

Vėlinės, nuslydęs dangus

Pro vieną jo kampą mergaitė mato šviesos karalystę. Aštuondienis ugnies kūrenimas Margionių kapinaitėse. Maldos už mirusius, malksnos, senų kryžių deginimas.

Aš esu toli, toli nuo jūsų kapų...

Praregėjimas

Pasakojama, kad lietuvių kunigas pavarde Šarka tokią dieną kaip nūnai kapinėse ėmė ir užgiedojo:

Linksma diena mums nušvito...

Lapkričio 4, sekmadienis

Evangelinės istorijos

Šįkart apie muitininkų vyresnįjį, turtuolį Zachiejų, įsigeidusį pamatyt Kristų. Kadangi buvo neūžauga, tai įsilipo į šilkmedį... Jėzus pamatė jį ir tarė (maždaug):

– Zachiejau, išlipk, šįvakar aš pats pas tave užeisiu.

Įsivaizduokite minios apstulbimą:

– Jėzus! Pas nusidėjėlį į svečius...

Čia gili mintis apie tai, kad Dievo širdis atvira visiems. Nėr išrinktųjų. Nesitaikykit gyvi būdami į dangų.

Žodžiai iš maldos:

– Dieve, leisk mums, mažaūgiams, įsikabaroti į Tavo malonės šilkmedį.

Lapkričio 5, pirmadienis

Skaidra

Kada nudryksta paskutiniai klevo lapai. Jų auksas primena mano šuns (jauno) kailį. Paneriuose. Išnyra baltas Tuskulėnų dvaras. Kaži koks susenęs pseudogriozdas...

O matomume, matomume! Lyg neturėčiau jokio akispaudžio.

Ekspromtas

Jau ruduo, mano dieve gerasis,
jau visi šviesuliai nusileido,
duok man 1/100 dvasios,
leisk skaityti erotišką
puslapį veido...

Iš gyvenimo

Dabar jau ekskunigas, jis neatsilaikydavo prieš moteris, o moterys – prieš jį...

– Tai kuo gi jis jus sužavėdavo? – klausia žmogus.

Moterys (vienan balsan):

– Žadėdavo amžiną meilę ir nusivežti į Paryžių!

– O ką tam Paryžiuj?..

– Sakydavo, pasivažinėsi stikliniais vamzdžiais ir patikėsi mano jausmais.

P. S. Man čia įdomiausia detalė – stikliniai vamzdžiai.

Lapkričio 7, trečiadienis

Dar iš gyvenimo

Utėlės keliauja (veisiasi) iš galvos į galvą! Moteris pasakoja – augusi didelėj šeimoj po karo. Utėlių buvo visur. Tada jinai neįsivaizdavo pasaulio be utėlių. Kartais, sako, pagalvodavau:

– Kažin, o Stalinas ar turi utėlių?

Taigi dabar problemos tos pačios:

– Kažin ar mūsų Seimo nariai irgi turi?

Savivoka – lietuviškai

Bene prieš 20–30 metų mano paties kolegos mestelėjo garsųjį „Čia ir Dabar!“ Gaila, neišplėtojo. Liko gryna empirika. Mes visad gyvenam nuotrupomis. Reikėjo juk pridurti, kad dabartis slenka pro mūsų regą („Pragaro“ X giesmė). Tuo metu turim gyventi ir daryti didesnius darbus.

Skubra, nervingumas, nemokėjimas susitelkti pražudė visas geras idėjas.

Čia ir dabar – iš po mūsų nosies visi puolė grobti.

Likom, kaip sakoma, prie skilusios geldos.

Apie klaidas

Pasitaiko, kad viena nesąmoninga klaida sugadina reikalą iš esmės.

Pavyzdžiui, „Pragaro“ korektūroj radau:

Prie arklio to, kur žmogui kojas dergia...

Čia XII giesmėje kalbama apie kentaurus. Išeitų, kad pusiaužmogis varo sau ant puszirgio!

O turi būti „n“ vietoj „r“. Tik viena raidelė.

Tamsoj

Ilgais lapkričio vakarais pagalvoju, kad panašėju į austrų rašytoją (E. J.), kuri su niekuo nebendrauja. Nebent su televizorium...

Vasarą prie Nemuno klausydavau klasikinės muzikos tuščiuos namuos. Tada dar alsuodavo šuo.

Dabar tik Dantės „Pragaro“ korektūros.

Katakombų pasaulis. Pagyvensite ten ir jūs! Kada nors.

Jeigu mokėčiau užrašyti natas, tai būtų beržų lingavimas ir ošesys. Kartotųsi, kartotųsi.

Nė jokia ten jūra!

Lapkričio 8, ketvirtadienis

Pasikartojimai

Vienam vakarėly buvau paklaustas, kodėl domėjausi (ir domiuosi) seniausiais tikėjimais. Net nemirktelėjęs pasakiau, kad jie nėra seni, t. y. viskas gyva. Pavyzdžiui, kad tiesą gali pasakyti tik nuošalės žmonės, atklydėliai, pajacai, durneliai...

Kunig. (pseudo) Vilgaudas, kur girtas atsiklaupė prezidentūroj ir sakė: „Brazauskai, tu viską pardavei...“

Paskui – Paksui: „Tavo galas artėja...“ Ir t. t. Policija jam „prirašė“ daugybę baudų, turėjo eiti pečių mūryt...

Nepelnytos nuoskaudos

Žmogus gyvas užmiršti daug ką, bet vis vien sudilgsi... Šįryt per radiją išgirdau, kad RS pristatoma knyga apie kun. V. A. „Vieno žąsiaganio istorija“.

Prieš gerus 20 metų jis sunkiai vadavosi širdžia. A. a. Gr. daug kartų lankė jį ir užrašė visą jo gyvenimą (dalis buvo skelbta „Metuose“).

Man regis, ir šitas jos rankraštis pražuvo byrant „Vagos“ leidyklai. Kitą pradaigojo toks pinčiukas J. K. Ligi šiol į akis nežiūri.

Ji mirė taip ir neradusi dviejų savo parengtų knygų. Dabar viena atsirado, bet jau „kitų“...

Svarbiausia, kad „giliai tikinčių“...

Apie naująją fotografiją

Pasakoja moteris iš Šveicarijos. Tai, ką radusi čia, jai arčiau klasikinės sampratos. Naujas požiūris – fotografija jau neatspindi realybės, bent jau nedokumentuoja. Ką nors prideda „nuo savęs“.

Meninė fotografija sumaišo realybę ir vaizduotę, režisuoja, turi „laisvos erdvės“ laisvę.

Principai:

1) įmesti save (įblokšti) į kokią nors situaciją,
2) sugriebti momentą,
3) sugalvoti, ką veikti su gauta medžiaga,
4) pačiam sukurti savas struktūras.

Ji pati gimtojoje Šveicarijoje nieko įdomaus nerandanti, viskas vienoda, nėra „plyšių, tarpų“.

Prielaidos

Skaitydamas jau (gal) paskutinę Dantės „Pragaro“ vertimo korektūrą, XXVII giesmėje užkliuvau už eilutės:

[...] *Pažvelk į kančią gailią,*
alsuojantis tarp mirusiųjų sielų

ir pagalvojau: N. Gogolio „Mirusios sielos“ neatsirado tuščioje vietoje.

Nežinau, kiek to ryšio būta sąmoningai, bet XIX amžiaus rusų ir lenkų literatūros neįsivaizduojamos be Dantės ir Petrarcos.

Nei A. Puškinas, nei A. Mickevičius...

Teisingiau, žinoma, rusų ir lenkų kalbomis kurtoji literatūra, nes Gogolis – ukrainiečių, o Mickevičius – lietuvių arealo.

Ir pagaliau!

Atsimušiau į tai, apie ką jau buvau užsiminęs. J. M. mintis, kad „žmogus savo paslaptį nusineša su savimi“.

Bent jau didžiuma žemėje gyvenusių taip padarė. Mes jų neatsimenam, ir mūsų kada nors (gana greit!) niekas neatsimins.

Ar ne tos minties apsėstas N. Gogolis degino antrą „Mirusių sielų“ dalį? Ar ne dėl to F. Kafka prašė savo draugelį sunaikinti jo rankraščius?

Kitados taip troškęs ką nors sukurti (ir kitus skatinęs), jau kelintą sykį pats savęs klausiu:

– Kuriam velniui dariau visa tai?

Dabar esu beveik niekas.

Ar mano gyvenimas būtų „bjauresnis“ be visų „raštų“?

Nelabai beįsivaizduoju... Betgi: „Dieviškosios komedijos“ ankstesnis vertėjas – A. Ch. Ką mes žinome apie jį? Liko lėkštų eilių tomeliai, vienas kitas vertimas (kiti jau vos besilaiko...).

Kūryba (ar pretenzijos ką nors sukurti) užtraukia daug nelaimių.

Džiaugsmas? Užblėsta, pasakytų V.

Pleškinti – viską iš eilės? Kur jau! Net krosnies nėr. Tai kas, kad savus egzempliorius sudeginsi?

AGNĖ ALIJAUSKAITĖ

Ša!

prakaito lašuos sumirkytas
ramiai snaudžia žvakės ūsiukas
mekenančios durys įleidžia
ir viskas pakvimpa – –
sanctus

Tik kelias

išvirkščias kelias namo veda tykiai pro
samanų potėpiais margintą gatvę šalia
apsnūdusių praeivių išbarstytų nuorūkų
kai susirenku atsargiai po vieną ir
įtraukiu gilaus seilių tvaiko nežinia
kieno suregztas mazgas gerklėj pakimba

netikėk niekada
ką slysdamas
paausiais
smilksta dūmas

sumurmėjus burtažodį atsiveria grindinio
durys tarp prekeivio ir parsidavėjos šlaunų
o žemėlapių kainos tik centais tik dešimčia
jų bet šiandien maras nusinešė paskutinius
ir aš vėl įkūniju valkatą kuris meldžia
sulopyta kepure užklot siuvėjas be siūlų

išmok atsiduot
kad marui
pasiduot
daugiau nereikėtų

pėdomis minkomi karvelių lavonai tiesia
sparnus į šalis tarsi sugadintas kompasas
ar jau ne kelrodė žvaigždė ant sušalusio
miesto delno vos aš pradedu niūniuot
rekviem virėjoms apie paukštieną
pietums ir šviežią cigarą iš Kubos

pavaišink mane
kubietiškai
pagarba mirusiam
dabar ne už dyką

Tyliai

garso takelis
lenktyniauja
su manim
kai glostau
raudotojas
pasislėpusias
ekrane

akliems dainininkams
moka dvigubai

•

šviesos dūlėjimas
kai Dievas laiko
žibintą pakabinęs
it laukdamas kol
sunkstantys akių vokai
užmerks mane prieš
karčias bulves lupant

Verpti negalima virpėti

mirkstu dienų daugybėj ir verpiu sniegą
verpiu vis verpiu kol verpimas virsta virpėjimu
pirštų galiukai įkaista skruostus nudažo raudonis
neperspėjęs apie savo kelionę giliausioj kaktos
vagoj tekėjimą pradeda sūrymo lašas aš vis
verpiu vis verpiu iki skausmingo tiksėjimo
girdžiu kaip švytuoklių galūnės pilnėja kvapų
nupjauna daugybei dantis ir keliauja toliau
už ciferblato palieka tik nykų virpėjimą
mėtų lapais užkloju pėdų žaizdas ir verpiu vis
verpiu kol smėlio
kalnai
nuplauna
virpėjimą

Kalnėjimas

kažkas potėpiais keliauja
mano kaklo papėdėn
tarsi išmegztas nebūties
siūlas ir vagoja vagoja
kol grioviai subėga į kalnus
kalnai išleidžia šaknis
į mane

pagardink tarpeklio gilumą
šaukšteliu absento
ir mes dievai

kandžioju išvešėjusio siūlo
pradžias ir pabaigas kaip
kadaise draskiau visus bekūnius
sielotojus kol sielų nešikas
išbarstė mano dantis
kalno papėdėj

kažkas išganė avis po visą
žalumą dabar šypsosi man
iš viršaus imituodamas malonų
girgždėjimo garsą kai naktį grieži
dantimis nors dabar vietoj smuiko
girdžiu tylų mekenimą

vingiuotos šaknų arterijos
kantriai išlieja gyvastį
ir gena tarpekliais pirmyn

Kaulėtų rankų vingiais

kažkas atrieda tavo kaulėtų rankų vingiais
matau šį procesą dažnai kai tik atverti man
savo delną ir nori priglausti manąjį prie
to keisto kaulėto kad būtų šilčiau nes dabar
juk žiema o tu nuogut nuogutėlis ir šlapias
nuo purvino sniego įdaryto sušalusių sraigių
akutėm kurias mylintys tėvai dovanoja
vaikams žibančios baltumos pavidalu kol
ji dar nebūna supuvus kol tu nuogas slepiesi
po mano pėda ir viskas atrodo balta ir amžina
bet kažkas atrieda tavo kaulėtų rankų vingiais
ir įkyrus nerimas sudrasko balose mirkstančias
pėdas lyg upių ledokšniai prapliuptų lietum
virš mano pečių o valtis nuo smūgių sugelėžėjus
plaukiotų tau palei kulkšnis girgždėdama
savo seną medinę raudą nors kas iš to kai
mes visi mankurtai o tau visad patiko tvirtas
metalas kaip ir remtis į mano vyriškus pečius
bet tik ne dabar nors ištrūkę ledokšniai gražu
gal net kvepia žvėriška laisve ar kažkam
atriedant tavo kaulėtų rankų vingiais man į
saujas plūsta kraujo tvanai kaip tos sraigių
akutės mirga sniege išspjaudytos kulkos

•

iš gyvenimo pasitraukę drugiai
plevėsuoja mano sąmonėj kaskart
kai prisimenu savo nežmonišką būtį
o švelnus smūgis į pašonę prabudina
visus kiklopus miegančius šalia manęs
jaučiu gilų raukšlių išvešėjimą anapus
ir suskirdusius Gajos likučius
ant savo rankų

Šv.

meilikautojau
sužymėk mane
puslapiais
užtektų ir mažo
skaičiaus
dešiniam kampe
mačiau taip skaito
Bibliją
nuo trečio iki
šešto nuo
apaštalo iki
tavęs taip gera
gera būtų būti
šventa knyga
bet šventumas
neužpildo tų
tuščių kampučių
tada lieka
bekampės
trajektorijos
visai kaip
mano plaučiuose
kai įkvepiu
tavo meilumo
ir alsuoju
nesužymėtu
šventumu

Iliustracija: Ranka, laikanti lotosą. II–V a.

HAROLDAS BAUBINAS

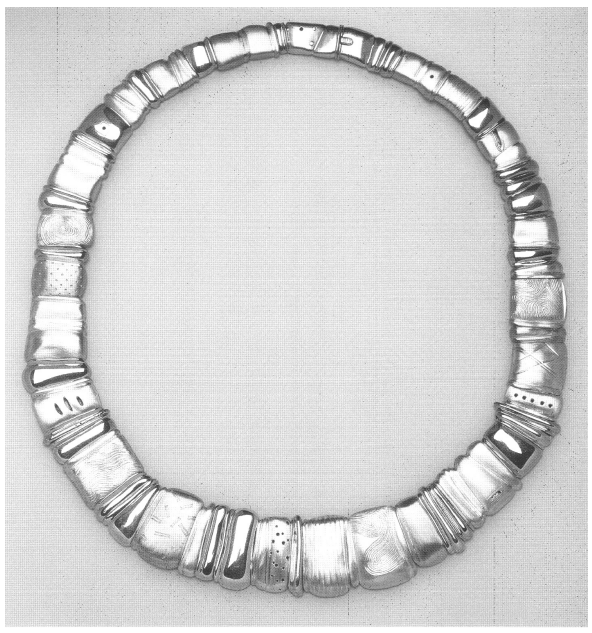

Rašančiai mirtį geltonai

ji rašo mirtį geltonai
iš Grįžulo samčio gelmės siūlai sidabro
driekiasi juoduma girių
bulvarais miegančio miesto
žvaigždyno verpėjos tai riksmas

ji rašo geltonai
mirtis tai šėtono smuiko gija apsivijusi praeivių kaklus
tarp gatvių
skliauto kolonų naktinio
pėdos be ritmo šoka oro duobes

ji rašo
paimkite žvakę ir nusiliekite veidus
geltoną odą užtiesti užlipdytoms duona žaizdoms
prie mirusių
kaip tiesiamas stalas
pagirdyti nebyliams giesmininkams

kūnas užrašytas geltonai
šleikštulio atvaizdas deformuotame pliene
išsikreipia kirtyje stygos dūzgimo
ji nutildo aviganio balto šunis
plunksna raižydama šermenis skylančio vaško

mirtis rašo mus
palėpėje tarp pelijimo drobių
trintyje sprogsta miegantis mūras
godžiai lūpos drėgmę išgeria įsčių
ryto geltoniui išeinančių rūbą palietus

ji rašo mane šilko žvaigždynais
virš pūvančios žemės
audžia žėrintį durklą
avelė geltona romiai apnuogina kaklą
ritasi galva barška
taurėje Giltinės medžio

ir jeigu degti – šilku
jei pelyti – žvaigždynais
ji nuneria ženklą mirties
puslapius miesto
rūsius
pilnas gatves sudaiktėjusio puvinio
baltais pirštais virš karščio glosto ir glosto
lyg drebantį paukštį pakirstą ryto
mano mirtį
užrašytą geltonai

Lyrinis aš žiūri į tašką B paveiksle

aš sumedėjęs debilas žiūriu aukštyn
ir kojos neklauso akys neklauso
regis kylu iš rūsio ir prieš veidą užtrenkia dangtį
bevaisė medžio šaka ant kurios palikau drabužius
taip užsikerta naktys tarp lyg dantys išpuvę uolų
snieginuose laiptuose
stovi sumedėjęs debilas mano akių obuoliais
jis žiūri aukštyn ir nė velnio nemato net
jei kristų taurės ar Kristus
nukraujuotų į auksą net jei Buda
savo lotoso poza sutrintų stogą šventyklos
arba kita (pusiau) mitinė būtybė
ekshibicionistiškai išlįstų iš žolės negyvos
jis stovėtų
kol drabužiai supūtų ant šakų lyg išsigimę liežuviai
akmens žandikaulyje tie kamienai pliki
kol užtrenktų pagailėję vienuoliai
karsto dangtį sumedėjusio kūno
kaip apstulbęs debilas pilnom akim sniego
žiūrėčiau
į tą niūrią
tušo ramybę

Krintantys

Vainiui Bakui

plaukuose žirgo alsavimas
lyg varnai
niūrūs debesys pakimba į kraujo lašus
tyla qžuolinė už mudviejų nugaros
dūla giriose po kryžiaus šešėliais

aplipę dulkėmis užtemusio skliauto
dundėdami pralenkiam
riksmą
aguonų vėsa išmindžiota krištolinio lietaus
atodūsius paliečia priešmirtinius karių

strėlės iš saulės lyg suodžiai
skausmingai užkrečia perplėštus plaučius
geležis raudona
tolumoj nelaimingų moterų aimanos
nenutrūkdamos sotina juodąją dvasią

skydui sudužus vėją palieka kareivis
ietis perveria tylą ir akių sidabre
atsispindi
ant juodo ristūno valdovas rūstus
kalaviją pamerkęs į purpuro properšą

pergalės gausmas nepaliečia karšto sruvimo
pro sulaužytus kaulus
tylomis
numirėliai apleidžia metalo žvynus
raštus ant krūtinės raudonų lelijų

mes dviese temstančio skliauto upe
plaukiam į užmarštį pragaro juodą

Iliustracija: Sigitas Virpilaitis. Kaklo papuošalas. 2000

GYTIS MATULIŪKŠTIS

•

Įkišu ranką į agrastų krūmą
Ten spygliai apglėbia raukšlėtą
Odą
Ją bučiavo kažkada mama
Ir verkė aš maniau kad ji
Šypsosi
Agrastų krūmas jis sodintas dar
Prieš karą senelio kastuvas žemėn
Smigo
Dabar spygliai agrasto po oda
Tarytum po ledu kokie jie brangūs net
Neskauda
Mamai irgi kažkada ji sakė tie spygliai
Rankoje taip derėjo prie suknios ir
Neskaudėjo
Ten tėvo nuotraukos veikiau dažai
Po oda kaip vaikų „paslaptis“ po
Žeme

•

Toj žemėj kur kadais
Močiutė karves melžė
O senis pagiriojosi žolėj

Gulėjau kurmių kupstuos
Ir meldžiaus
Įskiepytam širdy dievuliui

Prašiau ramybės karvėms
Seniui ir senelei
Ir dar kad šieno nesulytų

Dangun nukreipęs dūdą pūškavau
Man įkandin bidzeno
Kriaušėj murmantys vikšrai

Gėrėjaus traktoriais tolumoje
Ir mailiais
Kai sėdėdavau ant liepto

Dabar kalu kryžmai lentas
Apleistoje ganykloj
Kur žinojau kažkada ką reiškia laimė

•

Šunsnukiai ežerų čiuožikai
Paprašė pavaišint
Cigaretės WINSTON meldė
Ir nučiuožė tolyn

Vijaus vijaus rūkalius –
Degtukų negrąžino
Kol baisiai pavargau
Vaikytis tarp lelijų

Tuomet aš garsiai surikau:
– Grąžinkit degtukus
...Ir išmetė į krantą
Bet jau negyvus ir drėgnus

Nuskriaustos

akvariumai baisiau už kalėjimus
pralemeno animacinės žuvys
ten žvejai sliekais neprekiauja
piktos katės letenom žuvauja

atsiduso animacinės žuvys
pamojo pelekais pieštais
lyg snaigės slėpės per rūką
po dirbtiniais dugno skarmalais

ALEKSEJ CVETKOV

Pinigai kaip siužeto variklis

Garsiojoje Dostojevskio „Idioto“ scenoje vaizduojama, kaip Nastasja Filipovna visų romano herojų akivaizdoje įmeta į krosnį didelį ryšulį pinigų ir taip pademonstruoja savo išskirtinumą, dvasingumą ir egzistencinių vertybių pasirinkimą. Ji paneigia buržuazinį racionalumą, tačiau kartu parodo, kad yra pasmerkta tragiškai mirčiai šiame pernelyg savininkiškame pasaulyje.

Sudegę pinigai kaip pasibaigęs kapitalizmo mašinerijos kuras. Ši scena užbūrė sovietinius žmones ir apnuogino visos klasikinės rusų literatūros požiūrį į pinigus. Negalima sakyti, kad sovietiniais laikais Dostojevskis buvo pats skaitomiausias, bet filmas pagal „Idiotą“ buvo rodomas itin dažnai. Ne ką geresnis požiūris į pinigus pastebimas Puškino „Šykščiajame riteryje“ ir „Pikų damoje“. Herojaus noras praturtėti tampa stipresnis už potraukį nuostabiai merginai ir atveda tiesiai į beprotnamį.

Žinomas Rusijos kultūrologas ir psichoanalitikas Vadimas Rudnevas pamėgino apibendrinti klasikinės rusų literatūros požiūrį į pinigus. Štai kas jam išėjo: pinigai – tai fetišinio potraukio objektas, silpninantis normalaus žmogaus seksualumą ir apsunkinantis jo gebėjimą bendrauti su kitais.

Masinės kultūros, kuri būtų galėjusi sušvelninti klasikų požiūrį į pinigus, sovietinė visuomenė beveik nesukūrė. Vietoj jos vykdyta masinė propaganda klasikų pretenzijas papildė tokiais punktais: pinigai – tai atgyvenęs fenomenas, jų reikšmė žmogaus gyvenime nuolat mažėja, gana netolimoje ateityje jie bus panaikinti, todėl šiandien jie svarbūs tik tiems, kuriems nėra vietos šviesiame mūsų rytojuje.

Nenuostabu, kad tada, kai propaganda liovėsi mokiusi piliečius ir visuomenė atsivėrė Vakarų masinei kultūrai, požiūris į pinigus tuojau pat apsivertė aukštyn kojomis, tačiau išlaikė tokį pat radikalumą. Pinigai vėl tapo suvokiami kaip fetišas, tik jau nebe pavojingas, o geidžiamas. Ėmė formuotis ir masinė kultūra, įtvirtinanti šį požiūrį tarp čiabuvių. Senas rusų priežodis „Ne pinigai laimė“ buvo ironiškai papildytas: „...o jų kiekis.“

Vidutinio Rusijos gyventojo paveikslą gerai apibūdina Levados sociologinių tyrimų centro neseniai atlikta apklausa. Daugiau nei 70 proc. rusų yra įsitikinę, kad pinigai nulemia viską – be jų neįmanomas geras išsilavinimas, tinkama medicinos priežiūra, deramas milicijos, teismo ir kitų valstybinių įstaigų elgesys. Negana to – absoliuti dauguma Rusijos gyventojų mano, kad pinigai vaidins vis svarbesnį vaidmenį, turtuoliai bus turtingesni, o vargšai – vargingesni. Žinomas sociologas Ivanas Dubinas aiškina, kad šis pinigų kultas susijęs su visuotiniu skurdu: „Kuo skurdesni Rusijos gyventojai, tuo tvirčiau jie tiki, kad pinigai visagaliai.“

Televizijos serialai: meilė prieš pinigus ar meilė pinigams?

Anot žiniasklaidos analitikų, Rusija yra serialų vartojimo lyderė pasaulyje. XX amžiaus paskutiniame dešimtmetyje, kai atsirado pirmieji „stabilūs“ turčiai, o ekonominis chaosas buvo pakeistas valstybės kontroliuojamu kapitalizmu, iškilo ir poreikis paaiškinti žiūrovams, iš kur naujieji rusų milijonieriai susikrovė kapitalą.

Pirmoji televizinė saga apie pradinį kapitalo kaupimą vadinosi „Brigada“. Tai istorija apie kilnius plėšikus, kurie apkrauna neoficialiais mokesčiais turčius, nors pastarųjų visi baiminasi ir jiems paklūsta. Plėšikai – šaunūs, vyriška draugystė jiems svarbesnė už viską, jie mėgsta riziką ir yra pasiryžę savo naudai perskirstyti neteisėtai uždirbtas gėrybes, o visi kiti, kurie taip nesielgia, patys dėl to kalti – jiems trūksta drąsos. Štai todėl tikri „Brigados“ vyrai su niekuo nesidalija eksproprijuotu turtu. Beje, kartais jie numeta kąsnį „pažemintiesiems ir nuskriaustiesiems“, bet tik tam, kad ekrane sukeltų sentimentalumo efektą. Paskutiniame amžiaus dešimtmetyje visos šalies berniukai kiemuose žaisdavo tik „Brigados“ herojus.

Temą pratęsė serialas „Verteivos“, rodytas per pirmąjį valstybinį kanalą. Šio serialo herojai daug „tyresni“. Dar būdami sovietiniai studentai, jie pradėjo prekiauti džinsais ir alumi Rusijos provincijoje (Riazanėje) ir tapo pirmųjų buržua karta tame regione. Keturi bičiuliai stengėsi užsidirbti pasitelkdami savo kūrybiškumą, dažnai atspėdavo, kokios prekės bus paklausios, tačiau būdavo žiauriai prievartaujami ir mafijos, ir nesąžiningos milicijos. „Verteivų“ reitingas buvo kur kas mažesnis nei „Brigados“, nes seriale pavaizduoti verslininkai atrodė pernelyg „sąžiningi“. Toks „kapitalistinis realizmas“ neįtikino žiūrovų kaip ir seniau rodyti „socialistinio realizmo“ filmai.

Kinas: valdžia prieš pinigus ar pinigų valdžia

Statistinio kino žiūrovo piniginė, žinoma, storesnė už statistinio serialų mėgėjo kišenę. Iš provincijos atvykę studentai, pensininkės, paauglės ir bedarbiai į kiną kiekvieną dieną nevaikšto. Vadinasi, vadovaujantis naująja rusiška logika, kuri teigia, kad pinigai gali pakeisti intelektą, pinigų problema plačiajame ekrane turėtų būti sudėtingesnė.

Prieš dešimt metų tikru proveržiu tapo filmas „Brolis“. Tai buvo bandymas nufilmuoti rusišką „Rembo“ variantą. Profesionalus žudikas, perėjęs pirmąjį Čečėnijos karą, neranda sau vietos visuomenėje ir įsivelia į kriminalines rietenas užstodamas recidyvistą brolį. Pinigai nieko jam nereiškia, o tai ir yra pats svarbiausias visuomenei pavojingo neadekvatumo požymis. Gautą didžiulę sumą jis tiesiog išdalija pažįstamiems, o filmo pabaigoje išvyksta į nežinią pakeleivingu automobiliu. Kaukazo karo trauma, ryšiai su mafija ir visiška nežinomybė dėl ateities – to laikotarpio paprastam žmogui artimi bruožai – žudiką Danilą Bagrovą padarė pagrindiniu kino herojumi.

Filmo sėkmė buvo tokia milžiniška, kad jo autoriai susuko tęsinį „Brolis 2“, kuriame požiūris į pinigus jau kitoks, atitinkantis XXI amžiaus pradžios dvasią. Šį kartą Danila Bagrovas keliauja į Niujorką, kad nubaustų godų amerikiečių verslininką, sukaupusį kapitalą iš narkotikų prekybos ir įsiskolinusį vargšui ledo ritulio žaidėjui. Kulminacinėje žiaurios priešpriešos scenoje rusų žudikas aiškina amerikiečių milijonieriui, kad „jėga ne pinigai, o tiesa“. Tiesa čia suprantama kaip rūpinimasis „saviškiais“, t. y. rusais. Taigi pinigų galiai šiuo atveju griežtai priešpriešinama tautinės vienybės ir tarpusavio pagalbos idėja.

Tautiškai nusiteikusių jėgų pergalė prieš pinigais paremtą valdžią dar aiškiau parodyta „Nakties sargybos“ ir „Dienos sargybos“ dilogijoje, susuktoje pagal patį madingiausią to dešimtmečio fantastinį romaną. Šią pergalę pasiekia nebe atskiri romantizuoti herojai, o ištisos žmonių grupės ir net „rūšys“.

„Tamsieji“ – dešimtojo dešimtmečio elitas vampyrų pavidalu. Didžiausia jų vertybė – vartoti, beje, ne tik svetimą kraują, bet ir paprastas gėrybes, perkamas už pinigus. Jų pasaulis – naktiniai klubai, turgūs, brangios parduotuvės, prašmatniai ir neskoningai apstatyti butai, prabangūs automobiliai. Vienoje iš pirmųjų šių filmų recenzijų rašytojas Pavelas Peperšteinas iš karto atskleidė „sargybinių“ vampyrų metaforą, parodančią tautinio kapitalizmo esmę. Jis sakė, kad vampyrai „lobsta iš nusavinto kraujo“.

Vampyrus su malonumu vaidina Rusijos popžvaigždės (Ilja Lagutenka, Žana Friskė). Tačiau jų ištvirkusį vartojimo spektaklį, dėl kurio gresia pasaulio pabaiga, ima kontroliuoti „šviesieji“ – naujasis „Gorsvet“ elitas. Jo atstovai, panašūs į Ypatingųjų situacijų ministerijos ir Federalinės saugumo tarnybos pareigūnus, įkūnija naująją V. Putino kartos biurokratiją, gelbėjančią šalį nuo „tamsiųjų“ vampyrų sukelto chaoso. Jų pasaulis – griežti valdininkų kabinetai, garažai, sandėliai, tarnybiniai automobiliai, sovietinė leksika ir uniformos. „Gorsvet“ organizacija visus išgelbsti atsukusi laiką į dešimtąjį dešimtmetį, tačiau ne viso pasaulio, o tik vienos šalies mastu. Pagrindinė šio filmo idėja – atsakomybę praradusi bohema ir šaknų netekusi buržuazija turi būti griežtai prižiūrimos tautinės biurokratijos.

Dešimtajame dešimtmetyje daugeliui atrodė, kad kapitalo visiškai privatizuota valdžia yra tik gera kapitalistų maskuotė. 2000-aisiais valdžia ir kapitalas susikeitė vietomis – chaotišką „dalybų“ epochą, kada svarbesni buvo „tamsieji“, pakeitė pasidalyto turto apsaugos epocha, kuriai vadovauja „šviesieji“. Nuo šiol bet kokį kapitalo judėjimą kontroliuoja valdžios vertikalė. Valdžia („Gorsvet“) išduoda vampyrams licencijas, griežtai nustatančias žmonių aukų skaičių, ir žiauriai baudžia už pažeidimus. Filmo moralas: gėris – tai valdžios atliekama vartojimo kontrolė, o blogis – tai chaotiškas ir niekieno nekontroliuojamas vartojimas.

„Sargyboms“ pavymui buvo sukurta visa virtinė populiarių filmų („1612“, „Devintoji kuopa“, „Tarasas Bulba“), teigiančių, kad ištikimybė valstybei svarbesnė ne tik už pinigus, bet ir už visas kitas vertybes. Sielą gelbėja ir apvalo pati tarnystė valdžiai, nesvarbu, kad ji kainuoja netgi gyvybę.

Vidinė ir išorinė amortizacija

Stabilizavusis kapitalizmo procesams ir atgimus biurokratijai prireikė pokyčių masinėje kultūroje. Žinoma, pinigai yra pagrindinis blogio variklis, bet jei karštai tiki teisingais idealais, tada gali ramiai kaupti pinigus, nes turėsi gerą vidinį alibi – „juk aš mylių tą ir tą“ arba „juk aš palaikau patriotinį valdžios kursą“.

Vienas svarbiausių masinės kultūros uždavinių – leisti žmonėms mėgautis merkantiliniu gyvenimu be sąžinės graužaties, kurią paprastai sukelia sudėtingesnė ir ne tokia masinė kultūra. Žiūrovui suteikiama imperatyvi teisė siekti turto, nes jis save identifikuoja su „kitokiais“ kino herojais ir tariamai žino apie svarbesnių dalykų (meilės, draugystės ir valdžios) reikšmę. Abstrakčios mintys – „yra svarbesnių dalykų“ ir „ne viskas parduodama“ – kaip tik ir leidžia žiūrovui realiame gyvenime vadovautis rinkos logika be jokių apribojimų. Masinė kultūra kuria įvaizdžių vartotoją, o ne realiai veikiantį subjektą.

Anot Fredrico Jamesono („Signatures of the Visible“), masinė kultūra yra ta vieta, kurioje pasireiškia kitokio – įsivaizduojamo, o ne realiai egzistuojančio – kolektyviškumo ženklai. Šitie ženklai žmonių sąmonėje amortizuoja itin nemalonias laisvosios rinkos ir konkurencijos savybes. Nenuostabu, kad Rusijos „amortizatoriai“ linksta į mitologinius siužetus ir sąmonės archaizavimą. Juk realūs, o ne įsivaizduojami kapitalizmo blogybių amortizavimo būdai Rusijoje yra itin konservatyvūs. Tai visų pirma dievobaimingo valdininko ar oligarcho malonė, nerašytos luomų taisyklės, religinis ir tautinis solidarumas ar korporatyvinis bendradarbiavimas. Šiandien jie, deja, dominuoja vietoj tokių progresyvių amortizatorių kaip socialiai orientuota valstybė, informacijos laisvė, profsąjungų įtaka, antiburžuazinė kultūra ir žmonių pilietinio solidarumo įpročiai.

www.rabkor.ru
Vertė Darius Pocevičius

Mums rašo

Sustingdytas Kaunas

Buvau berniukas Marijampolėje. Anksčiau ta gyvenvietė vadinosi Kapsukas. Iš tos vietovės pavadinimo pakeitimo veiksmo galima spręsti, kad kapsai ir Marija yra vienas kitam prieštaraujantys subjektai.

Štai gyvendamas Marijampolėje nuolatos patirdavau asmenybės laisvės ribojimą. Būdavo elgiamasi griežtai: jei veiksmas neatitikdavo nustatytos klišės, būdavo taikomos bausmės. Todėl Marijampolė buvo laikoma provincialiu miestu.

Taip gimė svajonė ištrūkti į Kauną. Tada mano vaizduotėje tai buvo vaizdingas, orus lietuviškas miestas. Ši svajonė išsipildė – pavyko įstoti į Kauno „Varpo“ gimnaziją.

Pirmos savaitės tikrai buvo svaiginančios. Tačiau po truputį ėmė ryškėti stebinantys dalykai: kauniškiai šaipydavosi iš mano kapsų tarties. Pastebėjau ir daugiau kauniškių klišinio mąstymo apraiškų. Galvodavau, kaip čia yra, kad bėgau nuo provincialumo, o Kaune susidūriau su tokiomis pačiomis provincialumo apraiškomis...

Taip mąstydamas pradėjau skirti tris kauniečių tipus: siekiantys bet kokiomis priemonėmis įgyti pinigų, bejausmiai vykdytojai ir darbštūs, laisvi, orūs, kuriantys. Pradėjau suvokti, kad pirmieji, pasinaudodami antraisiais, siekia pavergti trečiuosius. Pastebėjau, kad orūs, kuriantys kauniečiai pamažu tampa vienu iš pragyvenimo šaltinių reketininkams ir mafiozams.

Taip prisiminiau kunigaikščio Kęstučio sūnaus Vaidoto, Romo Kalantos, Ričardo Mikutavičiaus kančias. Supratau, kodėl tokia apleista Kauno pilis, kodėl ja nesirūpinama. Kai man paaiškėjo šitas Kauno vaizdas, nuliūdau. Bėgau iš šio miesto kaip dešimtys tūkstančių kitų.

Dabar jau retai apsilankau Kaune, nes mane trikdo sustingę daugumos kauniečių veidai. Atrodo, tarsi jie būtų užkerėti, paveikti tų, kurie į Kauno simbolio tauro galvą įsmeigė katalikišką kryžių. Be to, visi Kauno laisvės šaukliai nutildomi. Tarpukariu iš įvairių šalių į Kauną važiavo daugybė lietuvių kilmės šviesuolių, čia jie kūrė, statė, svajojo. Tačiau prasidėjus Antrajam pasauliniam karui daugelis jų buvo priversti bėgti ar buvo išvežti, nužudyti.

Nepaisant nieko, esu Kauno, kaip žavingos, brangios Lietuvos vietovės, gerbėjas. Džiaugiuosi kiekvienu Kaune atsirandančiu skaidriu žiburėliu. Pasijuntu laimingas, kai ten pamatau orų, gyvą lietuvišką veidą. Ir štai iškyla Drąsiaus Kedžio atvaizdas, toks pasitikintis, toks orus, toks drąsus. Man nekyla abejonių, kad tai to oriojo Kauno atstovas, kokie buvo kunigaikštis Vaidotas, Romas Kalanta, Ričardas Mikutavičius. Todėl Drąsių Kedį taip lengvai supranta ir priima daugelis svetur pasitraukusių darbščių kauniečių. Todėl taip jo neapkenčia besipelnantys iš kitų engimo bejausmiai vykdytojai ir jų vadai.

Yra tokia „Anties“ daina „Zombiai atrieda atidunda“. Zombis – tai tarsi žmogus be sielos. Jam nesvarbu, kuo prekiauti, kaip elgtis su vaikais, jis neskiria lyčių. Atrodo, kad tokie zombiai jau atriedėjo į Kauną ir paskelbė karą ten likusiems oriems žmonėms. Jie tarsi teutonai, kurie buvo apsupę Kauno pilį, mėnesį marino badu moteris, vaikus, o likusius gyvus išsivedė į vergiją.

Aš, kaip kapsas, pabėgau iš Marijampolės, pabėgau ir iš šiandieninio Kauno, tačiau kovosiu iki pergalės Drąsiaus pusėje. Tikiuosi, šimtas tūkstančių kauniečių pakils į lemiamą kovą už Kauną, už jo prisikėlimą.

MINDAUGAS LUČKA

Neperskaitytos

Man visad knietėjo parašyti apie knygą, kurios neperskaičiau.

Atostogos yra puikus metas įsileisti į galvą mintis, kurios anksčiau tarytum laukė eilėje. Apimta smalsumo, kurį man kelia dienoraščiai, atsivežiau į kaimą tris tomus Virginios Woolf dienoraščių. Esu jų neperskaičiusi dviem būdais. Žinau, kad iš viso jų yra penki tomai, o turiu tik tris, nes pirkti visus man pritrūko pinigų, juo labiau nežinojau, ar kada nors juos perskaitysiu. Iš tų trijų skaičiau tik vieną, labai lėtai ir blausiai, nedideliais gabaliukais. Jis apima 1915–1919 metus: pirmaisiais metais išėjo pirmoji Woolf knyga „Voyage Out“, o devynioliktųjų pabaigoje pasirodė antroji, „Night and Day“. Jį baigusi negalėjau atsikratyti įspūdžio, kad skaičiau ne taip, kaip reikėjo. Įsipainiojau į begalę išnašų su paaiškinimais, kas yra vienas ar kitas minimas asmuo, kieno dukterėčia buvo viena jauna poetė, pradedanti savo sakinius „as Dostoievsky says“, taip pat sunku buvo susigaudyti Virginios sesers Vanessos vyruose. Daugybė jų jaunystės draugų, kurie sudarė *Bloomsbury group*, man buvo visiškai beveidžiai, žinojau tik Edwardą Morganą Forsterį, kurio „Kelionę į Indiją“ skaičiau vaikystėje per Velykas. Jo nuomonė Virginiai tais metais buvo labai svarbi.

Prisipažinti autorei, kad apie jos gyvenimą mėgini spręsti iš ketverių metų dienoraščio, man atrodo įžūloka. Jei tai būtų mokslinis darbas, galėčiau pasiteisinti sakydama, kad permetusi akimis struktūrą ir pagrindinius argumentus matau, kas iš jų lipdoma, ar šis statinys man atrodo tvirtas. Bet skaityti apie jūsų gyvenimą, kai jau sužinojau, su kuo jį leidžiate, kada einate pasivaikščioti, kad lapkričio 17 dieną valgėte salotų ir švelnaus balto sūrio, gėrėte vyno, o naktį jums teko slėptis rūsyje nuo oro antskrydžių, kad balandžio 18-ąją klausėtės Rogerio Fryaus kalbų, trukusių apie keturias valandas, jis kalbėjo apie senatvę, vienatvę, religiją, moralę, jūsų seserį, prancūzų literatūrą, žydus, santuoką, galiausiai pacitavo ištrauką iš knygos kažkokio Prousto (jo vardo neprisimenate), o nubudus kitą rytą kalvos buvo padengtos sniegu. Sakyti, kad greičiausiai nebeskaitysiu likusių jums tomų, nes žinau, kas bus toliau. Esate įsprausta į kuprinę drauge su ne pačios pasirinkta draugija (jums turėtų būti tikra bausmė!) – „Heklberio Fino nuotykiais“ ir viena jauna autore, kurios knygos taip pat neskaičiau, nes ji 542 p. apimties.

Argi verta švaistyti šį nuostabų pavasarį? Vakar už lango pražydo narcizai, šįryt jie gerokai sukrėsti smarkaus lietaus, naktį išsivoliojusio kieme. Reikia pataisyti dušą lauke, vanduo į jį susirenka, tačiau bėga iš jo ne panorėjus, o be paliovos, plaudamas tik sienelėmis į viršų kopiančias sraiges. Iš miesto atsivežtas atlasas „Lietuvos žaliasis rūbas“ spokso į mane su pajuoka, nes nesugebėjau atpažinti paprasčiausios garšvos. Kaip galiu tikėtis atpažinti augalą, ne jų būrius, stoviniuojančius kieme, o jį vieną, *jį patį*? Aprėpti penkis tomus, neperskaitytus, ir vieną, skaitytą ne taip, kaip norėjau, dabar man atrodo iliuziška. Todėl renkuosi siaurą ruoželį, esantį pačioje dienoraščio pradžioje. 1915 metų sausio pirmosios įrašas: „Kad pradėčiau šį dienoraštį tinkamai, jame turi būti paminėta paskutinė praėjusių metų diena, kai per pusryčius gavau laišką iš ponios Hallett. Ji sako turėjusi atleisti Lily be išankstinio įspėjimo dėl netinkamo jos elgesio. Žinoma, pamanėme, kad galvoje turimas tam tikro pobūdžio netinkamas elgesys, susijęs su vedusiu sodininku, kaip aš spėjau. Mūsų svarstymai vertė abu nepatogiai jaustis visą dieną. Ir štai šį rytą sužinau iš pačios Lily. Ji labai ramiai rašo išėjusi, nes ponia Hallett su ja elgėsi įžeidžiamai; ji buvo gavusi paros laisvadienį ir grįžusi pusę devynių ryte, pasak ponios Hallett, „nepakankamai anksti“. Kaip yra iš tiesų? Manyčiau, kad taip: ponia H. yra sena, pikta moteris, baisiai priekabiai, tiesą sakant, tironiškai stebinti savo tarnus; Lily ketinimai tikrai nebuvo blogi.“ (*The Diary of Virginia Woolf*, t. 1, 1915–1919, New York: Harvest Books, 1979, p. 3)

Vėliau paaiškėja, kad Lily visgi šiek tiek prasižengė – buvo užklupta virtuvėje su kareiviu. Virginia yra ją rekomendavusi poniai Hallett, todėl paragina elgtis geriau, pridėdama pastabą: „tačiau esu tikra, kad vargšė ponia Hallett ir jos drebanti sena sesuo dėjosi girdinčios kareivius kiekvieną kartą vėjui šlamant lauruose.“

Tarnaitės nesėkmės, kuriomis pradedamas dienoraštis,

Virginia Woolf. 1912

greitai išsenka, o Virginia, rašydama kasdien maždaug po puslapį, labai įtaigiai aprašo 1915 metų sausį. Sausio 29 dieną ji pasišaipo: „Ar turėčiau sakyti „šiandien nieko nenutiko“, kaip mes pradedame elgtis, kai dienoraštis ima merdėti? Tai nebūtų tiesa. Diena tarytum belapis medis, atidžiau pasižiūrėjęs jame pamatysi įvairiausių spalvų.“

Vasario viduryje Virginia Woolf patyrė ligos atsinaujinimą, pats sunkiausias jos periodas truko beveik iki metų pabaigos. Dienoraštis nutrūksta ir esame palikti apie ją kalbėti kitų asmenų lūpomis. Pirmojo tomo redaktorė, jos sūnėno žmona Anne Olivier Bell, prideda komentarą, kad tuo metu ji buvo „pasimetusi, susijaudinusi, agresyvi ir reikalinga nuolatinės priežiūros“. Nors beveik pusę metų atrodė, kad ji nepasijus geriau, laikui bėgant Virginia sveiko. Po daugiau kaip dvejų metų pertraukos, 1917 metų vasarą gyvendama Ašhame, ji pradeda naują dienoraštį. Rugpjūčio 3-iosios įrašas: „Atvykome į Ašhamą. Skubiai palikome Luisą. Pirmą kartą nuo sekmadienio nustojo lyti. Darbininkai taiso sieną ir stogą Ašhame. Willas iškasė lysvę priešais, paliko tik vieną orchidėją. Bitės palėpės kamine.“

Atsinaujinęs rašymas jau visiškai kitoks, per dieną tik kelios eilutės, sakiniai trumpi, dažniausiai prasideda pastabomis apie orą: „Visą rytą labai smarkiai lijo“, „Labai graži karšta diena“, „Keista ūkanota diena“, „Vėl rūkas“, „Vis dar vėjuota“, „Dar viena bjauri diena“, „Dar viena labai bloga diena, tik vėjas ne taip siaučia“, „Nelyja, bet tamsu, tarnai išėjo į Braitoną“, „Paskutinė rugpjūčio diena, labai graži“, „Neaiškus, vėjuotas oras, smarkus lietus ryte; bet saulė pamažu įsišvietė ir popietė buvo graži“, „Nuostabi diena, žydrynė, jokio vėjo, tarsi taip visuomet buvę“, „Nubudome rūko apsuptame name“, „Dar vienas gražus rytas“, „Vėjuota diena“, „Diena beveik be saulės, tačiau graži“, „Labai audrota, šlapia diena.“ Kasdieniai dviejų mėnesių įrašai labai mažai skiriasi vienas nuo kito, atrodo atlikti mechaniškai ir žymi vis tų pačių figūrų judėjimą. Jos beveik neturi savybių, atsiranda ir išnyksta nepalikdamos jokių įspūdžių, paminimos vos pora žodžių: „buvo atėjusi Vanessa“, „kalbėjau su Desmondu“, „pasivaikščioti su L.“, „Nelly važiavo į Luisą“. Pažįstamų atėjimas ir išėjimas, vokiečiai karo belaisviai, dirbantys viename ar kitame lauke, renkami grybai, važiuojama į paštą, gėlės permirko lietuje, debesuota, todėl greičiausiai nebus antskrydžių.

Rugsėjo 6-osios įrašas: „Buvau pašte Sautise. Graži diena, bet nieko konkretaus, ką būtų galima pažymėti.“

Tą dieną Virginia nematė daugiau nieko, ką reikėtų užrašyti, ir tai užrašė. Nors atrodytų, kad labiausiai šis sakinys primena mokykloje kažkada taikytą prievolę kasdien rašyti į sąsiuvinį (todėl puslapiai būdavo nukamuoti tokiomis pastabomis: „Nieko ypatingo. Diena kaip ir visos“), kartu tai mechaniškos pastangos tęsti, naudojant viską, kas po ranka. Pilnas nykumo ir kiek juokingas įrašas praėjus porai savaičių nuo paminėtos neypatingos dienos sako: „Suvalgiau dvi kriaušes.“ Tai nėra vienintelis paminėtas dalykas, bet jis tampa kone Ašhamo užrašų veidu, ir retas įrašas taip smarkiai įstrigo man į galvą, kaip tos suvalgytos kriaušės.

Spalio pradžioje Virginia persikėlė į Ričmondą, dienoraštį paliko Ašhame. Kartais vėl apsilankydama ten ką nors pridurdavo, bet jos užrašai patyrė permainą. Grįžusi į Ričmondą ji pradėjo naują dienoraštį, visiškai priešingo charakterio nei rašytasis vasarą. Spalio 8-osios įrašas: „Pabandyti rašyti šį dienoraštį paskatino tai, kad medinėje dėžėje savo spintoje radau senąjį sąsiuvinį, rašytą 1915 metais ir vis dar prajuokinantį mus pasakojimu apie Walterį Lambą. Todėl ir dabartinis bus rašomas tokiu pat būdu – po arbatos, nesirūpinant, kad kas nors įsižeis, be to, galiu pridurti, L. pažadėjo pridėti savo puslapį, kai turės ką pasakyti. Jo kuklumas turi būti įveiktas. Šiandien suplanavome nupirkti jam kostiumą rudeniui ir parūpinti man popieriaus bei plunksnų. Man tai laimingiausia iš dienų. [...]“

Nuo šio pirmojo įrašo, sąmoningo sprendimo rašyti, tai daryti laisvai, nepaisant nieko, Woolf dienoraščiai įgauna formą, kuri išlaikoma metų metus, yra žaisminga, įvairi ir dosni nuomonių, tikrai nesirūpinant, kad kas nors bus įžeistas. Walteris Lambas galbūt ir nebūtų apsidžiaugęs perskaitęs tokį atsiliepimą: „Buvo atėjęs Walteris Lambas, ką tik iš karaliaus. Kiekvieną kartą, aplankęs karalių, ateina mums pasisakyti.“ Jos sugebėjimas itin taikliai pasišaipyti iš savo pažįstamų ir draugų būtų papiktinęs mano močiutę, kuriai paskalos buvo pati sunkiausia žmonijos nuodėmių. Bet matau jas neabejotinai turint vaistinių savybių, nes kaip juokas gydo sielą, taip šiuose įrašuose Virginios grįžimas į gyvenimą pasirodo esąs susijęs su pasiryžimu rašyti apie kitus ir kitiems.

Virginia Woolf, kurios ekscentriškas ir neurotiškas įvaizdis, paliktas filmo „Valandos“, anksčiau man taip patiko, buvo nuolat perkuriama daugybę jos biografijų nepavargstančių rašyti asmenų. Kembridžo universiteto įvade į Woolf studijas skiriamos trys svarbiausios jos biografijos. Pirmoji, rašyta sūnėno Quentino Bello, parengusio ir jos dienoraščius spaudai, plačiausiai pasakoja apie jos ligą ir slaugymą; ši biografija žmonėms, niekad neskaičiusiems Woolf knygų, padarė ją žinomą kaip „beprotę, kuri girdėdavo paukščius giedant graikiškai“. 1996 metais išleista Hermione Lee „Virginia Woolf“ priklauso feministinio skaitymo tradicijai, joje aptariami ir ginčijami ankstesnių tekstų siūlomi įvaizdžiai, homoseksualumas, politinės Virginios nuostatos. Prieš penkerius metus pasirodė Julios Briggs biografija „Virginia Woolf: An Inner Life“, savotiškai percentruojanti tą milžinišką apie Woolf sukauptą tekstų kiekį, nes kalba apie ją kaip apie rašytoją.

Stebėti, kaip keičiasi rašytojo asmens ir kūrybos suvokimas, iš pradžių įdomu, bet kažkodėl perskaičius porą tuzinų panašių knygų nusibosta. Dažno iš autorių balsas užkimęs, tiesą sakant, girdimas vien lemenimas. Tuomet daug daugiau gyvybės galima išskaityti paprasčiausioje užuominoje, kad ir atsitiktinai ją aptikus.

Zadie Smith pirmoji knyga „White Teeth“, kurią nusprendžiau taip pat atsivežti atostogoms, buvo suporuota su Woolf dienoraščiais netyčia, kaip minėjau anksčiau, apie jas abi rašau neperskaičiusi: Woolf – taip, kaip iš pradžių norėjau, Smith – apskritai. „White Teeth“ pasiėmiau suviliota emigrantų šnekamosios kalbos, daugiakalbystės, kurią joje galima rasti, bet dar tuo neįsitikinau. Antrajame knygos leidime, papuoštame daugybe liaupsių, Zadie Smith prideda padėką: „Lisai ir Joshua Appignanesi – už jų sugebėjimą suteikti savą kambarį, kai man jo labiausiai reikėjo.“

DALIA PAULIUKEVIČIŪTĖ

Monikos Bičiūnienės šimtmetis

Jūratė Stauskaitė, dailininkė, Vilniaus vaikų ir jaunimo dailės mokyklos vadovė: Esame Vilniaus vaikų ir jaunimo meno galerijoje Mokytojų namuose, kuri egzistuoja jau šešerius metus. Joje surengta apie 60 parodų ir toli gražu ne tik vaikų ir jaunimo kūrinių. Monikos Bičiūnienės paroda mūsų galerijos erdvėje atsidūrė tikrai neatsitiktinai. Juk naiviojo arba primityviojo meno kūrėjai dažniausiai yra apdovanoti tokiomis pat savybėmis, kokias turi ir vaikai – atvirumu, nebijojimu būti nuoširdiems, gebėjimu imliai stebėti pasaulį, mokėjimu „atrakinti“ jo esmę. Toks yra ir M. Bičiūnienės pasaulis – tirštas, kupinas gyvenimo spalvų, judesių ir prakilnių akimirkų. Ji skubėjo viską fiksuoti, papasakoti, pasidalinti su žmonėmis – labai mėgo bendrauti, keliauti. Tapydama ar piešdama tarsi stengėsi atkartoti, vėl iš naujo patirti tas akimirkas, kurias per ilgą gyvenimą buvo „sugėrusi“ ir kuriomis mokėjo džiaugtis.

Sukūrusi daugiau nei du tūkstančius darbų, tik prieš pusmetį pasitraukusi į Anapilį, M. Bičiūnienė, rodos, yra kartu su mumis ir šioje parodoje, šypsosi gėlių žiedais, kaimo gryčiučių langeliais. Kita vertus, ji nebuvo užsidariusi siaurame buitiniame pasaulėlyje, nes aktyviai domėjosi, kas vyksta Vilniuje (piešė jo bokštus) ir plačiau, skyrė dėmesio asmenybėms (pavyzdžiui, Salomėjai Nėriai, Giedrei Kaukaitei), tapė jų portretus, nors, žinoma, daugiausia (gal kad prieinamiausi?) mėgo kurti šeimos narių atvaizdus. Ši paroda skiriama dailininkės šimtosioms gimimo metinėms paminėti. Iki gyvenimo galo ji buvo guvi, smalsi, su neeiliniu humoro jausmu...

Parodą parengiau padedama architektės Gražinos Pajarskaitės. Kilo mintis darbus sudėti taip, tarsi dabar sėdėtume Monikos gryčiutėje Pandėlyje ar jos kambaryje Vilniuje. Aplinkui yra jos kūriniai, kurie mena buvusį gyvenimą – vyro, sūnaus, anūkės ir kitų artimųjų portretai; prieš gal keturiasdešimt metų palyginti trumpu tarpsniu ir mūsų gyvenimai buvo susibėgę, buvau jos marti... Dabar savotiškai įdomu pratęsti aną buvimą kartu, be to, jaučiau ir pareigą dar kartą iškelti viešumon šią tikrai unikalią menininkę ir asmenybę. Vis bandoma ją lyginti su gruzinų primityviojo meno legenda Pirosmaniu – su visa atsakomybe galiu tvirtinti, kad būtent M. Bičiūnienė yra neabejotinas lietuvių Pirosmanis. Tuo, be abejo, neneigiu Stanislovo Riaubos, Liongino Šepkos, Petronėlės Gerlikienės, Jadvygos Nalivaikienės ir kitų svarbos mūsų naiviojo meno srityje, bet... Gal neeiliniu gyvastingumu, spalvingumu, gyvenimo pajautimu ji labiau Pirosmanis? Būtent paties gyvenimo, jo gelmių, esmės, kasdienybės ir šventybės pažinimu, o ne fantazijomis.

Monika Bičiūnienė. Tėvas su dukra. 1995

Kitoje salėje skyrėme dėmesio jos kūriniams su kaimo aplinkos reminiscencijomis, nors specialiai į kaimiškus darbus, buitį nesiorientavome. Ji ir nebuvo tipiška kaimietė. Buvo tiesiog labai smalsus žmogus, nes ją galėjai vežti kur tik nori – į Gruziją ar Ameriką, viskas jai buvo įdomu ir svarbu, be to, sugebėjo apie tai, ką buvo mačiusi ir patyrusi, labai pagauliai, įdomiai papasakoti. Todėl pagal interesus ir mąstyseną laikau ją tiek kaimiete, tiek miestiete. Monika mėgo gražius kostiumėlius, aksomines sages, ji mieste jautėsi visai ne kaip kaimietė, ji tiesiog buvo gyvas, viskuo besidomintis žmogus.

Parodą surengėme galerijos iniciatyva remiami šeimos narių – sūnaus Rimo Bičiūno ir anūkės Monikos Bičiūnaitės. Išleidome ir kuklų proginį leidinėlį.

Monika Bičiūnaitė, aktorė: Anoje salėje kabantys piešiniai yra patys paskutiniai močiutės darbai. Piešti trys mėnesiai prieš jos išėjimą. Buvo fantastiškas laikas, kai aš su ja kartu buvau. Tada buvo nusistovėjusios šviesios gražios dienos, ir ji visai gerai jautėsi. Dingtelėjo mintis paraginti ją piešti, nors kaip tik buvo metas, kai ji jau seniai netapė ir nepiešė. Radau jos naudotus flomasterius, kartonėlius ir sakau: „Močiute, gal papaišysi?“ O ji: „Baik tu, atstok nuo manęs, aš jau nieko nebepaišau, aš jau nieko nebematau, aš jau...“ Sakau: „Matai ir gali!“ Tada ji: „Ak tu šitaip, ragana!..“ Bet daugiau nesipriešino, pasodinau ją prie stalo, ir tuomet ji savo drebančiomis rankytėmis nupaišė, mano manymu, tikrus šedevrus. Iš tiesų ji buvo tikra maksimalistė ir iš kitų to reikalavo.

Rimas Bičiūnas, dailininkas: Prie mamos lovos kabojo mano tapytas jos portretas, taip pat jos 1999 m. darbas „Žiema“, nuotraukos. Jos kambaryje buvo didelė spinta su veidrodžiais. Tie veidrodžiai kartais ją erzindavo, bet spintos išnešti neleisdavo. Sakydavo: „Aš pati save matau, išsigąstu.“ Dar jos kambaryje buvo gintarinis šventas paveiksliukas su Aušros vartais, buvo ir visokių knygų. Domėjosi pasakomis, anekdotais... Aišku, buvo ir televizorius. Mėgo suvenyrus, kartais apsikraudavo niekučiais, tekdavo net apnaikinti.

M. B.: Mėgo kaupti viską, kas jai būdavo padovanota. Ką įteikdavo kaimynai, draugai – šventa, neleisdavo liesti.

R. B.: Daug jos darbų dar viešai nerodyta – pastelių, piešinių. Ypač pirmųjų darbų. Tada buvom neturtingi, o kartoniukai buvo prasti, jie paprasčiausiai subyrėjo. Dabar, kai jau šiokiu tokiu dailininku pasidariau, prasidėjo kitos bėdos – išmanantys technologijas pataria tapyti ant statybinio kartono, temperą naudoti...

Mamos parodą daryti yra sudėtinga, nes darbų daug, jie pasklidę pas įvairius žmones, vieną kitą turi muziejai. Prireikus būtų galima padaryti nemažą rinktinių darbų parodą ar net kelias, bet tam reikėtų ne vien mano jėgų ir lėšų. Tai turėtų būti muziejininkų darbas. Šiuo metu daugiausia mamos darbų turiu aš, o apskritai muziejai dabar liaudies menu menkai tesidomi. Kultūros ministerijos žmonės gali pasakyti, kaip varganai dabar finansuojami liaudies kultūros reiškiniai.

Marija Kuodienė, muziejininkė: Šios parodos proga galime bandyti nusakyti M. Bičiūnienės kūrybos vietą ir reikšmę mūsų tautodailės kontekste. Pavadinčiau ją primityviosios kūrybos klasike.

Atrodytų, kad aukščiau jau ji nebegalėjo pakilti... M. Bičiūnienė yra nepaprastai unikali, individuali menininkė, gaivališkos ir turtingos raiškos asmenybė, savitu meniniu mąstymu atskleidusi esmines mūsų tautinės tapatybės ypatybes. Liaudies mene atsiradus dominuojančiam polinkiui remtis religinės tematikos siužetais ir simbolika, ji sugebėjo išsiveržti iš tos apsupties ir parodė, kad tematikos ir vaizduojamojo pasaulio pobūdis gali būti visiškai kitoks. Pasauliu ji gebėjo džiaugtis ir gamtoje, ir dailininkų studijose, įtikinamai vaizdavo kaimo darbus ir bendruomenės jauseną. Kaip sakyta, ėmė vertis stulbinantis jos pasaulėjautos atvirumas pasauliui. Tai, kas Vakarų Europos primityviojoje dailėje reiškėsi XX a. pirmojoje pusėje, į Lietuvą atėjo apie 1960 m. Prie tokios tapybos proveržio Lietuvoje ypač prisidėjo R. Bičiūnas, Aloyzas Stasiulevičius, Petras Repšys, Vytautas Ciplijauskas, kurie pastebėjo ir iškėlė nemaža liaudies talentų (pavyzdžiui, L. Šepką, J. Nalivaikienę). O M. Bičiūnienės atvejis unikalus – bet jei ne visos R. Bičiūno šeimos parama, tokių išskirtinio talento primityvistės darbų dabar neturėtume. Rengiant šią parodą ir leidinį ypač daug pastangų įdėjo J. Stauskaitė, kuri tarsi vėl pajuto turtinantį sąlytį su tikru menu, reikšminga tautos kultūros dalimi.

Kokia M. Bičiūnienės darbų padėtis muziejuose? Lietuvos dailės muziejuje jos kolekcija yra gana didelė, mes turime daugiau nei 50 paveikslų, tiesa, dalis darbų perimti iš Liaudies kultūros centro, kai kuriuos paveikslus muziejus įsigijo iš respublikinių liaudies meno parodų, nes nebuvo tokios šio pobūdžio parodos, kurioje M. Bičiūnienė nebūtų dalyvavusi. Galiu netgi pasakyti, be jos darbų šios parodos būtų atrodžiusios gana blankios ir liūdnos. Paskutinėje parodoje, vykusioje per Lietuvos tūkstantmečiui skirtą Dainų šventę, M. Bičiūnienės eksponuoti darbai buvo patys įspūdingiausi, traukte traukę lankytojų akis. Stebina jos sugebėjimas iš daugelio detalių sukurti apibendrinantį vaizdą, chaotišką tikrovę paversti darniu realijų sąskambiu. Gėlės, paukščiai, ūksmingos pamiškės, žaliuojantys laukai, dirvose triūsiantys žmonės, po atolą lakstantys vaikai, šunys, ožiukai... Skambi, vientisa visuma! Atrodo, kad tik taip ir turi būti, menininkė sugebėjo mums įteigti tokį įsitikinimą. Ji moka nepasimesti detalių gausoje, išmoningai jomis naudojasi kurdama tik jai būdingą spalvų, formų, harmoningos pasaulio sanklodos viziją. Manau, kad M. Bičiūnienė yra pasaulinio masto, aukščiausios klasės dailininkė primityvistė. Jos kūrinius galime vežti į prestižiškiausias pasaulio dailės galerijas. Beje, žinau, kad Rokiškio krašto muziejus norėtų rengti plenerą, kuris apimtų įvairiausius meno reiškinius nuo Guggenheimo iki M. Bičiūnienės...

Monika Bičiūnienė. Aš pati

Irena Seliukaitė, Kultūros ministerijos Regionų skyriaus vadovė: M. Bičiūnienės gyventas laikotarpis beveik sutampa su XX a. Ji iš esmės ir pristato praeito amžiaus geriausią primityviąją tapybą. Ar ne nuostabu, kad postmoderniame, globaliame XXI a. dar kalbame apie tokį meną ir galime jį suvokti kaip lygiavertį puikiausioms kitų tautų primityviojo (ir ne tik) meno apraiškoms. Kiek dar yra išlikę taip pasaulį matančių žmonių? Ar dar daug jų turėsime, ar išliks tik tie keliolika, kurių jubiliejus vis kartosime?

M. Bičiūnienės kūryba išsiskiria tuo, kad ji neieško globalių temų, bet turi atpažįstamus estetikos pagrindus. Tokie menininkai tiesiog gyvena ir fiksuoja akimirkų grožį. Už mano nugaros kabo jos paveikslas „Rapaliukas myli gėles“. Gėlės stambiausiu planu! Tai dailininkės išgyventų prisiminimų nuoširdus perteikimas, jame plasta kuriančios gyvybės pojūtis. M. Bičiūnienė spontaniškai tapė „iš savęs“, be jokių meno mokslų, protingų straipsnių apie kultūrą skaitymo, internete „nesėdėjusi“, bet turėjo didžiausią galią – sugebėjo žmogiškai jautriai džiaugtis likimo dovanotomis akimirkomis.

Manau, kad šios parodos surengimas šeimos jėgomis yra neeilinis įvykis, nes neeilinį meną pristatė ne valstybinis muziejus ar garsi galerija... Muziejai fonduose turi M. Bičiūnienės darbų, bet... Neseniai kalbantis su Lietuvos nacionalinio muziejaus vadove Birute Kulnyte kilo idėja, kad mūsų aukso fondo primityvistų kūrinius jau atėjo metas kilstelėti į aukštesnį lygmenį ir pradėti leisti į platesnį pasaulinį kontekstą orientuotus vertingus albumus. (Minėtame muziejuje šiuo metu veikia paroda „Lietuvos primityvistai. I paroda“, kurioje rodomi medžio drožėjų Adolfo Teresiaus, Antano Jusevičiaus, tapytojos Elenos Adomaitienės kūriniai – *J. Š.*) Manau, kad pirmoji tarp jų turėtų būti M. Bičiūnienė.

Ramutė Kraujalienė, Vilniaus krašto tautodailininkų-meno kūrėjų bendrijos pirmininkė: Su Monika teko bendrauti apie trisdešimt metų, ji buvo mūsų bendrijos narė. Susitikdavome parodose, ypač įstrigo paroda Maskvoje, į kurią ir ji buvo nuvykusi. Ten tiek priskaldė juoko, kad plyšo pilvai... ➔

➔ Norėdama įamžinti atminimą, įvertinti iškilią asmenybę ir gerus jos darbus bendrijos taryba neseniai posėdyje patvirtino M. Bičiūnienės primityviosios tapybos konkursinės parodos ir premijos nuostatus (juos parengti padėjo Alė Počiulpaitė). Rokiškis garsėja L. Šepkos medžio skulptorių, Joniškis – Adomo Varno liaudies tapytojų konkursu ir laureatais, tad šių metų lapkričio mėnesį (laureatai bus paskelbti gruodžio 22 d.) ir sostinė surengs pirmąją konkursinę M. Bičiūnienės premijos parodą.

R. B.: Man šiek tiek per anksti apie mamą šnekėti – dar labai liūdna. O gero leidinio išties reikia, juolab kad yra daug unikalios medžiagos. Mokykimės iš lenkų ir pietų slavų, jie primityviąją kūrybą yra iškėlę kaip pasaulinio masto reiškinį. Kai buvau Luvro knygyne, ten nepamačiau M. K. Čiurlionio albumo, o juk ten turėtų būti ne tik jo, bet ir kitų garsių mūsų menininkų, taip pat ir primityvistų, kūrinių reprodukcijų. Keista, kad prieš M. K. Čiurlionio parodą Paryžiuje nebuvo išleistas jo darbų albumas. Ar tai ne Kultūros ir Užsienio reikalų ministerijų, ambasadų kultūros atašė rūpestis?

M. B.: Laikui bėgant supratau, kad močiutė – mano širdva... Kai kurie jos buvimo mano gyvenime aspektai išryškėjo tik jai išėjus. Daug laiko praleisdavau su ja kalbėdamasi, paskutiniais metais mūsų pokalbius ėmiau įrašinėti diktofonu. Dažnai į atmintį grįžta jos mėgti posakiai, patarimai, intonacijos. Kartais, kai būna komplikuotos situacijos, man mintyse iškyla jos taikliai pasakyta frazė ar netgi anekdotas. Tikrai žinau, kad turiu angelą sargą, todėl nieko nebijau. Jaučiu, kad Monika niekur nėra išėjusi, ji visai šalia manęs, labai dar gyvybinga. Žinoma, aš visąlaik turėjau privilegiją – galėjau prie jos prisišlieti...

Mano vaikystė ir jaunystė buvo tikrai neordinari. Močiutė mane augino, sulaukdavo grįžtančios iš mokyklos. Norėdavo, kad jai paklusčiau, todėl bandydavo tramdyti. Gąsdindavo mane baubu ir tėvu... Tėvo nebijojau, tai vis primindavo, kad ateis baubas. Atidžiai žiūrėdavo, kaip aš mokausi, tikrindavo pamokas, sakydavo: va, čia matau, kad uždavinys nepadarytas! Kartais stovėdavo už nugaros tam, kad aš ruoščiau pamokas... Kartą, neatsimenu, ko tada buvau „prisidirbusi“, iš kito kambario pas mane atėjo „baubas“. Persirengusi, keistai apsitaisiusi galvą, kalbėjo pakeistu gergždžiančiu balsu. Pamatė, kad labai neišsigandau, tada nusivilko tuos rūbus ir pradėjo mane raminti... Baigėsi tuo, kad abi apsikabinome.

Močiutė nebuvo pratusi maisto skirstyti į karštus, šaltus patiekalus, saldumynus ir kita. Būdavo taip. Sriuba. Uždėdavo sriubą virti nuo kokios vienuoliktos valandos iš ryto ir virdavo iki maždaug keturių popiet. Virdavo ji, atrodė, visą dieną – mirsiu neužmiršiu! O valgytojų – tik aš ir tėvas, o jis ir valgo kaip coliukė... Močiutė buvo įsitikinusi, kad būtina valgyti sriubą, todėl virdavo jos didelį puodą. Į jį kraudavo visko kaimiškai nemažai: kauliukai, bulvės, pupelės, daržovės, visko, ko turėdavo... Uždeda ant ugnies ir eina paišyti. Kartais užmiršdavo, yra buvę, kad tas didelis sriubos puodas apdegė. Jei jau kitas žmogus ateidavo į namus – šventa, prasideda vaišinimo apeigos. Ir „kapūsta“. Su svečiais močiutė elgdavosi kaip visi aukštaičiai – dėdavo ant stalo visa, ką turi geriausio, ir būtinai statydavo butelį. Gerdavo negerdavo svečiai, bet butelį ji visada prie savęs turėdavo, žinoma, pati vos palaižydavo.

Nebuvo sentimentali, jokiu būdu. Keista, juk ji buvo tiek išgyvenusi, tiek karų, vargų ir bėdų patyrusi, netekčių, vargingai kaime gyvenusi, bet verkiančią, ašarojančią ją mačiau tik porą kartų gyvenime ir tai dėl labai asmeninių, netgi buitinių įsižeidimų. Buvo didelė estetė. Atrodytų, buvo žmogus iš kaimo, bet niekad bet kaip nevalgė. Jeigu silkė – turi būti gražiai padėta... Jei ateidavau pas ją nepasidažiusi ar prastai apsirengusi, užmesdavo akį ir sakydavo, kad atrodau kaip kokia *lakudra*. Sakydavo: duosiu tau pinigų – pasisiūk ką nors gražaus, juk aktorė esi. Grožis jai buvo šventas reikalas. Kas be ko – namuose turėjo būti švara, tvarka.

Iš vaikystės prisimenu mūsų trijulės šventus vakarus – filmus per televizorių apie karą, kur šaudo. Su močiute kartu suguldavome į jos lovą, tėtis atsisėsdavo šalia su pypke ir šprotais, močiutė netoli savęs pasidėdavo kefyro ir duonos. Ir viskas, daugiau nieko nereikia – šaudo...

R. B.: Žiemą mama ateidavo į mano kambarį, pasėdėdavo, pasikalbėdavom. Kai nusibosdavo, pakildavo ir išeidama sakydavo: einu namo.

Iš spaudos konferencijos prieš Monikos Bičiūnienės (1910–2009) parodos (veiks iki birželio 30 d.), skirtos jos gimimo šimtmečiui paminėti, atidarymą

Parengė Juozas Šorys

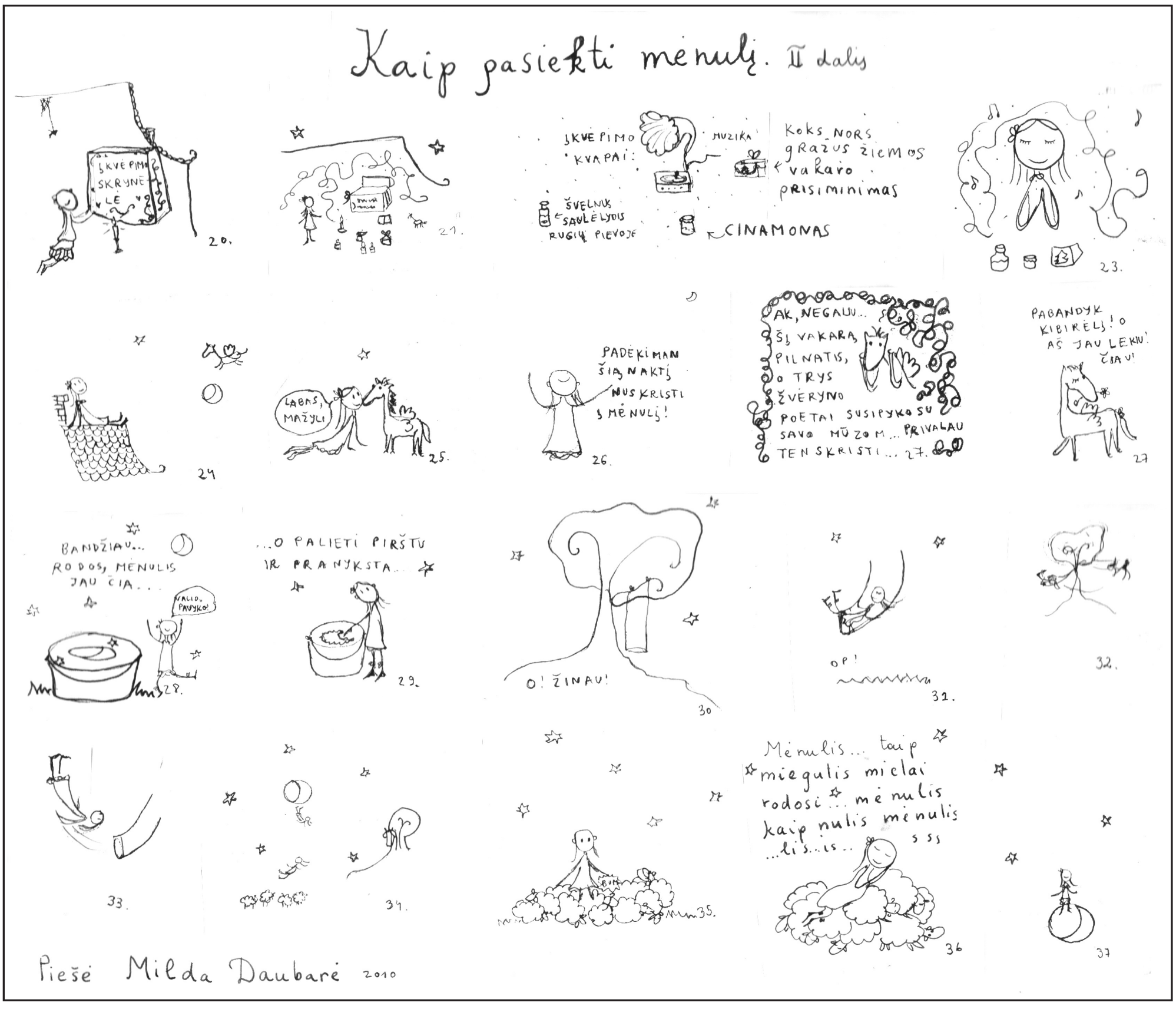

Atsisveikinimas

Žinai, gal kvailai, bet esu įsitikinusi – tokius dalykus galima nujausti iš anksto. Visuomet yra laiko jiems pasiruošti. Tai ilgas procesas, labai blogai, kai jis ateina po išsiskyrimo. Mėgstu stebėti kokią puoselėtą savo dalį, dingstančią tolumoje. Kaip užšalusioje Neryje – iš pradžių pamatai nedidelį juodą brūkšnelį. Po kiek laiko jis jau virsta plyšiu, kol atitrūksta didžiulis gabalas ir nuplaukia tolyn. Permainos panašios į mirtį. Kas gali mėgti susinaikinimą? Aš mėgstu. Mėgstu tą galios jausmą, kuris ateina po to, kažką panašaus į revoliucinę poeziją. Malonu su kiekviena naujove palaidoti savo senienas. Tik nemėgstu įsimylėti. Tai jau tikrai per daug mirties, ne ne, tada nieko negauni. Palaidoji viską – save, norus, svajones, o ką gauni – kito žmogaus pasaulį? Bet ne save. Įsimylėjimas yra tikrasis susinaikinimas, šito net man per daug. Ir vis dėlto kai ateina atsisveikinimas, jį gali nujausti. Gali pasiruošti, bet jau nieko nepakeisi.

Nežinau, kaip gyvensiu be jos, nors kartais abi juokaudavome, kad neįmanoma sutarti su persona, kurios *nikas* – „vienatvė123“. Klaikiai banalus, kaip ir jos peroksidiniai plaukai. Gerai, kad turiu šiek tiek laiko, galime pasikalbėti, vakarais išgerti arbatos. Ji man kartais panaši į Rožytę – tokia pat pakvaišusi, bent jau keista: spalvoti apdarai, auksinės rankinės ir rožiniai bateliai, kartais baltos pėdkelnės ar ciklamenų spalvos skrybėlė, žandukai būtinai paspalvinti, lyg niekas nematytų po grimu senatvinių raukšlių, skausmo ir beprotybės. Dar kailinukai – sintetiniai, kartais žydri, kartais marginti leopardo dėmėmis. Kas gali priimti tokią būtybę į savo namus? Kas galėtų pakęsti, kad savo ciklamenų spalvos lakuotais nagais vakarais įnirtingai barškintų nešiojamojo kompiuterio klaviatūrą komentuodama „Facebooko“ nuotraukas arba ryte gertų arbatą iš mėgstamiausio puodelio? Mano kompiuterio, mano puodelio, žinoma. Savo net nesivargino įsigyti. O šiandien aš verkiu, nes ji išeina.

– Tu gi netrukus sugrįši? – klausiu, bet žinau, kad greičiausiai taip nebus. – Parašysi man atvirlaiškį? Pasirašysi kartu su R. Šileika? Kur nors kamputyje. Jis gi tave taip pat gerai pažįsta...

– Vargu ar parašysiu, – sako ji. – Tiems, kurie gyvena laimingai, manęs nebereikia.

– Man tavęs reikės visada, – sakau. – Tikrai, man tavęs trūks visada.

– Galėsi išsiųsti atvirukus, – juokiasi ji. – Rašyk Rožytei, aš gausiu. Dar siųsk Tomui Arūnui Rudokui, aš tikrai gausiu. R. Šileika gali ir neperduoti – jis kartais pasilieka sau.

Matau, kaip ji krauna mano mėgstamiausius drabužius į nutrintą lagaminą.

– Jis ne tavo! – šūkteliu, bet šis irgi jau man nepriklauso.

– Tu nusipirksi gėlėtą, – sako ji, niūniuodama kažką taip pažįstamo, – seniai planavai. Tokį, kad šviestų iš tolo, tada nedings per skrydžius bagažas, kaip tas, iš Meksikos, kur keliavo savaitę. Laimingiems žmonėms bagažas nedingsta.

Mano mėgstamiausi drabužiai, po velnių, džinsai, o tie džinsai, su kuriais Indijoj, Karabio urvuose (Krymas tai, Krymas) ir kur ten dar? Neduosiu!

– Tau nebereiks.

Kietai, per kietai.

– Laimingiesiems džinsai taip pat reikalingi. Atiduok!

– O, ši suknelė jau tikrai atitarnavo, ji mirė per Naujus, pažiūrėk – plonas šilkas iširęs per siūles, nieko čia nepakeisi. Šokiai buvo kaip reikiant. Žiūrėk – šie megztiniai per daug studentiški, vargu ar tau pavyks dar būti studente – laimė atima per daug laiko. Nemanau, kad sugebėsi studijuoti.

– Aš sugebėsiu! – sakau piktai, o ji tuo metu supakuoja dar kažką, net nespėju susekti.

– Apsispręsk, ką tikrai norėtum pasilikti, – sako nepiktai, bet nuo to ne lengviau.

Aš viską norėčiau pasilikti. Visą savo buvusį gyvenimą. Vėl rašyti el. laiškus šeštą valandą ryto, naktį kepti keksiukus, norėčiau pasilikti visus tuos pašnekesius, kai likau nakvoti seno bičiulio namuose ant sofos (ne todėl, kad jis labai pagyvenęs, o todėl, kad mes seniai pažįstami) su pamišusia šinšila patalynės dėžėje.

– Tai tebuvo akių dūmimas, – sako ji, – tu visa tai pati sugalvojai. Viskas buvo ne taip, viskas buvo netikra... – dainuoja.

Po velnių, iš kur tokių banalybių prisigraibė? O man norisi verkti. Ar tu neverktum, kai išeina tavo geriausia draugė? Na ir kas, kad jos toks kvailas *nikas* – „vienatvė123“ (iš mažosios raidės). Ši būtybė kažkiek padarė mane tuo, kas esu!

– Na matai, gal tikrai tai nebuvo draugystė.

Apie ką čia taip? Ir aš matau, matau, kaip ji dedasi į savo begalines kišenes kažkokius niekus nuo mano rašomojo stalo.

– Jis turi atrodyti tvarkingai, pas tave dabar dažnai užsuks žmonės. Klausiu dar kartą, ką nori pasilikti?

– Manau, kad fotoaparatą. Jis būtinas.

– Hm, su juo tu tikrai nenufotografavai nieko, kas buvo tavo gyvenimas, ramiai galiu tau tai palikti, – juokiasi negeru juoku.

Bet iš tiesų aš nefotografavau draugų, vakarėlių. Nefotografavau net jos. Nieko, ką galėtų iš ten pasiimti. Tai mano. Nors tiek.

– Dar pasikalbam, – sakau. – Aš gi tavęs taip pasiilgsiu.

– Taip, pasikalbėsim, – sako jau liūdnai, – dar pabūsiu keletą dienų. Tiek daiktų per vieną dieną neišsigabensi.

– Turiu spintelėje butelį vyno, stovi dar nuo mano gimtadienio, nori?

– Būtų gerai, aš taip pat nemėgstu atsisveikinti. Mums buvo gera bendrauti, bet tau reikia draugo. Aš tik sena paliegusi moteris.

Mes jau seniai tai aptarinėjame, turėjau laiko pasiruošti. Bet vėl verkiu, gerdama vyną, nejaučiu jo prabangaus skonio, neatkreipiu dėmesio į kvapą. Gali nors ir bažnyčios sandėliuku dvokti, bus vis vien. Niekada nebijojau atsisveikinti, kartais tai dariau su pasimėgavimu. Bet šita išprotėjusi moteriškė užėmė tiek vietos mano gyvenime. Ji mane išspyrė į Indijos kloakas ir praregėjimus, ilgus pasivaikščiojimus Romoje temstant. Kai šią vasarą važiavau prie Nemuno, ji nevažiavo, bet aš žinojau, kad palikau ją tupėti namie, apsikabinusią mano šunį. Turėjau suprasti, kad tada ir buvo atsisveikinimo pradžia. Abi žinojome. Bet ar nuo to lengviau? Atsisveikinti su ta, kurios *nikas* – „vienatvė123“, nėra paprasta.

– Gerai, – sako ji, tiesdama man popierinių nosinių pakelį, savąjį jau priverkiau, sunaudojau. – Aš kartais grįšiu išgerti su tavimi kavos. Gal kur nors Romoje temstant. Jei sugebėsi nepamiršti. Nors dažniausiai laimingi žmonės manęs neprisimena. Jie tiesiog nebeturi savo gyvenimo.

Pasikalbėkime

Frazė „man reikia su tavim pasikalbėti“ reiškia absoliutų fiasko. Žlugimą. Pasikalbėjimas yra toks dalykas, kai du žmonės jau nebegali paprastai išspręsti susidariusios situacijos, kai bando atsisėsti prie stalo (keista, bet būtent tie svarbūs pokalbiai vyksta prie stalo) ir sužinoti, ką vienas ir kitas jaučia, galvoja. Stalas būna su puodeliais kavos, arbatos, su vyno taurėmis, su maistu arba be jo, būna su staltiese kavinėje, virtuvinis stalas, bet koks, tik ne rašomasis, nors gal ir toks pasitaiko. Keistas baltas ar nedažyto medžio (mano vaizduotėje jis dažniausiai baltas) stačiakampis nežinia kodėl vaidina itin svarbų vaidmenį tame „pasikalbėkime“. Lyg kokia scena rankoms, kurios nervingai liečia puodelio ąselę ar iš staltiesės kampo bando išlankstyti laivelį. Ir kaip ne nervingai, jei tai situacijos, kai pats įsipareigojimas pasikalbėti atima bet kokią progą juokauti ir taip išretinti įtampą. Tas baltas laukas skirtas nematomiems žingsniams, kariuomenei sutelkti, pėstininkų būriams ir apkasų juostoms. Žodis „pasikalbėkime“ reiškia, kad derybos nepavyko, žvalgyba neparnešė jokių duomenų, iš kurių garbūs strategai galėtų padaryti nors patenkinamas išvadas. *Разведка боем*. O jei jau sutelktos pajėgos matomos už artimiausios kalvos, tik negali suvokti, kiek dar paslėpta, kokios priešlėktuvinės raketos materializuosis tame baltame lauke, jei jau ore gali justi kažką panašaus į napalmą, nepanaudotą, bet esantį kiekvienoje staltiesės raukšlėje, kaip tada pasikalbėti apie tai, ką mes jaučiame vienas kitam? Tad ir pasikalbame tik apie tai, ką galvojame. O galvojame, kaip apsaugoti savo jautriausias vietas, kaip vėl negauti kadaise patirtų sužalojimų.

– Kaip laikaisi?

– Sirgau – akių uždegimas – ir kosėjau, neišėjau iš namų visą savaitę.

– Pervargai. Aš irgi pastaruoju metu miegu labai prastai arba po keturiolika valandų. Ta konferencija buvo per didelis krūvis.

Truputį patyli.

– Kaip darbai? – klausia ji. O ko klausti?

– Naujų strategijų režimu. Ataskaitos...

– O jeigu jūs...

– Mums kainuoja tiek, uždirbame tiek... Reikėtų... Bandysime...

– A, tai gerai, teisingai mąstote.

Rankos ant balto stačiakampio stumdo puodelius. Tyli generolai ir strategai, negaudami jokios informacijos apie pašnekovo ketinimus. Darbas nėra ketinimai. Nėra?

– O tu mus dar sutiksi konsultuoti? Ar jau ne?

Ji sutiks, žinoma, jei bus neįskaudinta, nesunaikinta tiek, kad neliks resursų tai padaryti.

– Žinoma, sutiksiu.

– Mums kainuoja tiek tūkstančių, o uždirbame tiek. Projektų vadovai... Mokymai...

– Rinkodara? – ji paliečia dar šiek tiek rūpimą temą.

– Pozicionavimas... Kainos strategija... Einu paieškosiu cukraus, – sako jis atsistodamas.

Pasimato akys. Susiliečia. Akys kitokios. Strategai sukrunta: kas gi čia dabar? Gal tai jau viskas, pabaiga, abejingumas? Gal visos tos pajėgos, kauptos pastarąsias savaites, veltui? Pašaukti rezervininkai, išleista du milijonai lankstinukų su svetimų miestų žemėlapiais. Ne, nebus jokių kovų, nes jo kariuomenė seniai turi savo mūšius, savo drabužių klostes pasislėpti, akis, kitas akis susiliesti ugnimi, ne jos. Baltas kvadratas tyli, per sunku atspėti, kur dabar slepiasi jo minų laukai ir sunkioji artilerija.

– Aš tuoj ir eisiu, – sako ji, susirinkdama savo pavargusius nuo nežinios generolus, strategai eina rašyti prašymų atleisti iš darbo, – tik pabaigsiu arbatą gerti.

O ką reikėtų sakyti? Arbata kaip tyčia karšta. Dar teks pasėdėti.

– Mes kraustomės į naujas patalpas, – sako jis, – plečiamės, geresnis privažiavimas. Už savaitės jau būsime ten.

„Turėjome numatyti, kad kovos su manimi nuo pat pradžių buvo tik apgaulingi manevrai kitam, svarbesniam jo mūšiui“, – pasirašo sau nuosprendį jos generolai ir keli garbingai nusišauna parėję namo, atsisėdę prie rašomojo stalo. Rašomieji stalai neskirti deryboms, jie va kam tinkami. Tai pamačiusios klykia naktiniais vilkinčios jų žmonos ir meilužės.

„Laikas viską užtrumpinti, – sau liepia ji, – kiek galima klausyti to riksmo.“

Kaip ir turėtų būti pagal gerą scenarijų, čia staiga pasirodo kolega. Lengvas zomšos švarkas ir atsainus dviejų dienų neskusta barzda papuoštas veidas išnyra šalia stalo. Plaukai, surišti į kasytę, simbolizuoja kūrybininko statusą.

– Atėjau peržvelgti tų sutarčių, kurias minėjai, – sako lengvai.

Ji irgi šypsosi, sveikinasi, tik rankos miršta ant balto kvadrato scenos – lėtai lėtai. Groja Leonardas Cohenas. Labai tinkamas liūdnam finalui. Ir apie meilę, viskas pagal temą.

– Aptarinėjate strategijas? – kolega žvilgteli įtariai, matyt, turi uoslę napalmui, kad ir nepanaudotam.

– Abejojate? – prideda žiūrėdamas į tuščią baltą kvadratą, kur nieko neįvyko.

– Čia dama mano jausmais jai abejoja, – sako jis, sukiodamas rankoje tuščią puodelį.

Štai ta laukta frazė. Ką dabar pasakytų garbieji strategai? Bet, deja, jie jau seniai atleisti iš darbo, įsidarbinę barmenais ar augina sode braškes, todėl nieko nei girdėti, nei patarti negali.

– Pavėluosime į susitikimą, o dar žadėjai padirbėti prie šių popierių, aš turiu keletą minčių, – nekantrauja kolega.

Kūrybininkai privalo turėti minčių, stilingų, kas be ko. Dailių ir įtaigių. Kam rūpi kažkieno jausmai? Tik ji minčių šiuo metu neturi. Serveriai išmontuoti, tiek karštieji, tiek šaltieji karai baigti.

– Man irgi jau laikas bėgti, – susizgribusi mesteli.

Neduok dieve, dar atrodys, kad kažko lūkuriuoja. Pavyzdžiui, kokio jo žvilgsnio, pasiūlymo, rankų prisilietimo. Visi pakyla, atsisveikina. Truputis nejaukumo, iš kažkur pakibusi mažytė trumpa pauzė, bet ją greit nurenka nuo stalo kartu su tuščiais puodeliais vikrus padavėjas.

– Regis, turėjau pirštines, kaip visada, na kurgi jos? – viskas kaip visada, vyrukai jau nuėjo, tik ji ieško kažko, gal tikrai pirštinių.

– Nejaugi pamečiau? – tikrina kišenes.

– Panele, ar šitų ieškote? – sako padavėjas, ką tik valęs trupinius nuo neįvykusio mūšio lauko.

Vyrukas su kavinės firminiais marškinėliais, žyminčiais padavėjo statusą, truputį palinksta prie jos ir beveik į ausį, labai jau konfidencialiai ištaria:

– Pasikalbėk su juo, pasakyk tiesiai – „aš tiesiog kartais bijau“.

Ji staigiai atsisuka, bet padavėjas jau ramiai stumdo kėdes.

„Ar tikrai taip pasakė? Kažkaip labai primena iš darbo atleistą strategą“, – šmėkšteli mintyse išeinant.

– Pasakyk... – stūgauja tarp staliukų nusišovusių generolų šmėklos. – Parašyk jam laišką...

AISTĖ KISARAUSKAITĖ

Redaktorė: Jūratė Visockaitė.
Kalbos redaktorė: Audrė Kubiliūtė.
Maketas: Zita Remeikienė.
Paveldas: Juozas Šorys.
Direktorius: Žydrūnas Drungilas.
Finansininkė: Danuta Churtasenko.

Savaitraštis išeina penktadieniais.
Leidžiamas nuo 1990 m. vasario 7 d.
Leidžia VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“.
ISSN 1392–7760. 3 spaudos lankai.

Indeksas 0109. Tiražas 1630 egz.
Redakcijos adresas: Mėsinių g. 4,
01133 Vilnius. Telefonas: 261 37 70.

Elektroninis paštas: satenai@takas.lt;
juratevisockaite@gmail.com.
www.culture.lt/satenai;**www.satenai.lt**.

Spausdino UAB „Ukmergės spaustuvė“.
Vasario 16–osios g. 31, 20131 Ukmergė.

**„Šiaurės Atėnus“ remia:
Spaudos, radijo ir televizijos
rėmimo fondas (2 lankus).**

*Redakcijos ir autorių nuomonės
nebūtinai sutampa.*

VšĮ „Šiaurės Atėnų fondo“ sąskaita
AB banke „Swedbank“ (kodas 73000)
LT36 7300 0100 0000 7071.

9 771392 776019